

JCAS
JOURNAL OF
CONTEMPORARY
ADMINISTRATIVE
SCIENCES

ÇYBD
ÇAĞDAŞ YÖNETİM
BİLİMLERİ DERGİSİ

ISSN:2564-7490

Eğitim Yöneticileri ve Uzmanları Derneği

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/cybd>

Çağdaş Yönetim Bilimleri Dergisi ÇYBD

Journal of Contemporary Administrative Science JCAS

Cilt 10, Sayı 1, NİSAN 2023, ISSN 2564-7490

Vol. 10, Issue 1, APRIL 2023, ISSN 2564-7490

EYUDER Adına Dergi Yöneticisi

Dr. Öğrt. Üyesi Adem ÇİLEK

Journal Manager on Behalf of the EYUDER

Asst. Prof. Dr. Adem ÇİLEK

Editör

Prof. Dr. Emine BABAOĞLAN Yozgat Bozok Ün.

Editor in Chief

Prof. Dr. Emine BABAOĞLAN Yozgat Bozok Un.

Editör Yardımcısı

Dr. Mehtap NAİLLİOĞLU KAYMAK MEB

Assitant Editor

Dr. Mehtap NAİLLİOĞLU KAYMAK MoNE

Alan Editörleri

Eğitim Yönetimi

Prof. Dr. Nurhayat ÇELEBİ Karabük Ün.

Prof. Dr. Sevilay ŞAHİN Gaziantep Ün.

Doç. Dr. Metin ÖZKAN Gaziantep Ün.

Doç. Dr. Berna YÜNER Yozgat Bozok Ün.

Dr. Mehtap NAİLLİOĞLU KAYMAK MEB

Section Editors

Educational Administration

Prof. Dr. Nurhayat ÇELEBİ Karabük Un.

Prof. Dr. Sevilay ŞAHİN Gaziantep Un.

Assoc. Prof. Dr. Metin ÖZKAN Gaziantep Un.

Assoc. Prof. Dr. Berna YÜNER Yozgat Bozok Un.

Dr. Mehtap NAİLLİOĞLU KAYMAK MoNE

Spor Bilimleri

Prof. Dr. Fatma ÇELİK KAYAPINAR İzmir Demokrasi Ün.

Sports Science

Prof. Dr. Fatma ÇELİK KAYAPINAR İzmir Demokrasi Un.

Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme

Doç. Dr. Yeşim ÖZER ÖZKAN Gaziantep Ün.

Doç. Dr. Özlem Yeşim ÖZBEK Çankırı Karatekin Ün.

Dr. Öğr. Üyesi Gözde SIRGANCI Yozgat Bozok Ün.

Assessment and Evaluation in Education

Assoc. Prof. Dr. Yeşim ÖZER ÖZKAN Gaziantep Un.

Assoc. Prof. Dr. Özlem Yeşim ÖZBEK Çankırı Karatekin Un.

Asst. Prof. Dr. Gözde SIRGANCI Yozgat Bozok Un.

Fen Bilgisi Eğitimi

Doç. Dr. Fatma YAMAN Yozgat Bozok Ün.

Dr. Öğr. Üyesi Duygu METİN PETEN Ege Ün.

Science Education

Assoc. Prof. Dr. Fatma YAMAN Yozgat Bozok Un.

Asst. Prof. Dr. Duygu METİN PETEN Ege Un.

Okul Öncesi Eğitimi

Doç. Dr. Vuslat OĞUZ ATICI Mersin Ün.

Dr. Öğr. Üyesi İpek ÖZBAY Yozgat Bozok Ün.

Preschool Education

Assoc. Prof. Dr. Vuslat OĞUZ ATICI Mersin Un.

Asst. Prof. Dr. İpek ÖZBAY Yozgat Bozok Un.

Sınıf Eğitimi

Doç. Dr. Behsat SAVAŞ İzmir Demokrasi Ün.

Classroom Education

Assoc. Prof. Dr. Behsat SAVAŞ İzmir Demokrasi Un.

Sosyoloji

Doç. Dr. Ejder ÇELİK Yozgat Bozok Ün.

Sociology

Assoc. Prof. Dr. Ejder ÇELİK Yozgat Bozok Un.

Türkçe Eğitimi

Dr. Öğr.Üyesi Yağmur Özge UĞURELLİ Yozgat B. Ün.

Turkish Education

Asst. Prof. Dr. Yağmur Özge UĞURELLİ Yozgat Bozok Un.

Türkçe Dil Editörü

Dr. Öğr.Üyesi Yağmur Özge UĞURELLİ Yozgat B. Ün.

Turkish Language Editor

Asst. Prof. Dr. Yağmur Özge UĞURELLİ Yozgat Bozok Un.

İngilizce Dil Editörü

Doç. Dr. Berna YÜNER Yozgat Bozok Ün.

English Language Editor

Assoc. Prof. Dr. Berna YÜNER Yozgat Bozok Un.

Çağdaş Yönetim Bilimleri Dergisi
ÇYBD

Cilt 10, Sayı 1, NİSAN 2023, ISSN 2564-7490

Journal of Contemporary Administrative Science
JCAS

Vol.10, Issue 1, APRIL 2023, ISSN 2564-7490

Bu dergi **Türk Eğitim İndeksi, SOBIAD ve Google Akademik** veri tabanında yer almaktadır. Bu dergi 2014 yılından itibaren yılda iki sayı olarak yayınlanan hakemli ve uluslararası bir dergidir.

This journal takes place at **Turkish Education Index SOBIAD, and Google Scholar** data base. This journal is a peer-reviewed and international journal published twice a year since 2014.

Editorial Board

Prof. Dr. Ahmet ÜSTÜN Amasya Un.
Assoc. Prof. Dr. Alperen GÖZLER Erciyes Un.
Prof. Dr. Ayhan AYDIN Osmangazi Un.
Asst. Prof. Dr. Birgül ULUTAŞ Zonguldak Bülent Ecevit Un.
Prof. Dr. Elife DOĞAN KILIÇ İstanbul Un.
Assoc. Prof. Dr. Elisabed BZHALAVA, Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, Georgia
Prof. Dr. Feyzi ULUĞ Gazi Un.
Assoc. Prof. Dr. Hüseyin ERGEN Mersin Un.
Assoc. Prof. Dr. Kamil YILDIRIM Aksaray Un.
Prof. Dr. Kemal KAYIKÇI Akdeniz Un.
Assoc. Prof. Dr. Mohammed ALGHAMDI Albaha Un., Saudi Arabia
Prof. Dr. Nezahat GÜÇLÜ Yozgat Bozok Un.
Prof. Dr. Nurhayat ÇELEBİ Karabük Un.
Prof. Dr. Nuri BALOĞLU Ahi Evran Un.
Prof. Dr. Peter LITCHKA Loyola Un., USA
Prof. Dr. Quintin ROBINSON Santa Clara Un., USA
Prof. Dr. Sadegül AKBABA ALTUN Başkent Un.
Prof. Dr. Sevilay ŞAHİN Gaziantep Un.
Prof. Dr. Shabanov Djumali KAZİMOVİCH Uzbekistan Tashkent State University, Uzbekistan
Prof. Dr. Songül ALTINIŞIK
Prof. Dr. Şahnaz Şahbazova Azerbaijani State University of Economics, Azerbaijan
Prof. Dr. Takahiro YAMANOI Hokkaido University, Japan
Prof. Dr. Temel ÇALIK Gazi Un.
Assoc. Prof. Dr. Turdubaeva NAZGUL Jusup Balasagyn Kyrgyz National Un., Kyrgyzstan
Prof. Dr. Türkan ARGON Abant İzzet Baysal Un.
Prof. Dr. Walter POLKA Niagara Un., USA
Prof. Dr. Yüksel KAVAK TED Un.

Çağdaş Yönetim Bilimleri Dergisi
Cilt: 10, Sayı: 1
Nisan 2023



Çağdaş Yönetim Bilimleri Dergisi
Journal Of Contemporary Administrative Science
ISSN: 2564-7490

Journal of Contemporary Administrative
Science
Volume: 10, Issue: 1
April 2023

Sayı Hakemleri

Doç. Dr. Taner ATMACA
Dr. İzzet KAPLAN
Dr. Öğr. Üyesi Fuat ELKONCA
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet ŞATA
Doç. Dr. Berna YÜNER
Dr. Emine DOĞAN

Issue Referees

Assoc. Prof. Dr. Taner ATMACA
Dr. İzzet KAPLAN
Asst. Prof. Dr. Fuat ELKONCA
Asst. Prof. Dr. Mehmet ŞATA
Assoc. Prof. Dr. Berna YÜNER
Dr. Emine DOĞAN

İletişim Bilgileri / Contact Details

e-Posta/e-Mail: cybd.jcas@gmail.com

e-Ağ/Web: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/cybd>

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

Araştırma Makaleleri / Research Articles

Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Eğitimde Teftiş: "Bir Müfettiş Nasıl Hareket Etmeli?" Teftiş Rehberi Örneği.....1-22

Inspection in Education in the Early Years of the Republic: "How Should an Inspector Act?"
Inspection Guide Example

Ahmet KARAGÖZOĞLU, Nazike KARAGÖZOĞLU

Problem Çözme Testi ve Dereceli Puanlama Anahtarı: Geliştirilme, Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması23-35

Problem Solving Test and Rubric: Development, Validity and Reliability Study
Esmâ GÜLLÜ EGİN, Mehmet Akif SÖZER

Çağdaş Yönetim Bilimleri Dergisi

Çağdaş Yönetim Bilimleri Dergisi yılda iki kez yayınlanan, disiplinler-arası, hakemli ve akademik bir dergidir. ÇYBD’de yayınlanmak üzere; öğretmenlik eğitimi, eğitim bilimleri, yönetim bilimleri ve sosyal bilimler alanlarında, nitel, nicel veya karma yöntemler araştırmaları ile tasarlanmış araştırma makaleleri gönderilebileceği gibi, kuramsal/kavramsal çalışmalar, yayınlanan çalışmalarla ilgili eleştiri yazıları, kitap eleştirileri, çeviri makaleler vb. de gönderilebilir. Dergide yayımlanan yazıların, her türlü bilimsel, hukukî, dil ve imlâ sorumlulukları yazarlarına aittir. Derginin amaç, kapsam, etik ilkeler, yayın politikası, araştırma ve yayın etiği, makale kabul süreci ve diğer tüm ayrıntılar derginin resmî web sitesinde mevcuttur (<https://dergipark.org.tr/pub/cybd>).

Etik İlkeler ve Yayın Politikası

Çağdaş Yönetim Bilimleri Dergisi’nde, 2020 yılından itibaren elde edilen araştırma verilerinin kullanıldığı makalelerde, Etik Kurul Kararı ve/veya Araştırma İzni aranmaktadır. Etik kurul izni gerektiren araştırma makalelerinde, izinle ilgili bilgiler (kurul adı, tarih ve sayı no) makalelerin ilk ve son sayfasında gösterilmektedir. Dergimize gönderilen bilimsel yazılarda, ICMJE (International Committee of Medical Journal Editors) tavsiyeleri ile COPE (Committee on Publication Ethics)’un Editör ve Yazarlar için Uluslararası Standartlar dikkate alınmaktadır. “Yayın Etiği”, “Araştırma Etiği” ve “Yasal/Özel izin belgesi alınması” ile ilgili ulusal ve uluslararası kurallara uyulması önemli görülmektedir. ÇYBD, kör hakemlik süreçlerini uygulamaktadır. Makaleler en az iki hakeme gönderilmektedir ve ihtiyaç halinde üçüncü hakemden görüş istenmektedir.

Journal of Contemporary Administrative Science

The Journal of Contemporary Management Sciences is an interdisciplinary, peer-reviewed academic journal published twice a year. To be published in JCAS, research articles designed with qualitative, quantitative or mixed methods research in the fields of teacher education, educational sciences, management sciences and social sciences as well as theoretical/conceptual studies, reviews of published studies, book reviews, translated articles can be submitted. All scientific, legal, linguistic and orthographic responsibilities of the articles published in the journal belong to their authors. The journal's purpose, scope, ethical principles, publication policy, research and publication ethics, article acceptance process and all other details are available on the journal's official website (<https://dergipark.org.tr/pub/cybd>).

Ethical Principles and Publication Policy

In the Journal of Contemporary Management Sciences, Ethics Committee Decision and / or Research Permission is sought in articles using research data obtained since 2020. In research articles that require permission from the ethics committee, information about the permission (name of the board, date and number) is shown on the first and last pages of the articles. In the scientific articles sent to our journal, ICMJE (International Committee of Medical Journal Editors) recommendations and COPE (Committee on Publication Ethics) International Standards for Editors and Authors are taken into consideration. It is important to comply with national and international rules on "Publication Ethics", "Research Ethics" and "Obtaining Legal / Special Permit Certificate". CYBD applies blind arbitration processes. The articles are sent to at least two referees and the third referee's opinion is requested in case of need.

Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Eğitimde Teftiş: “Bir Müfettiş Nasıl Hareket Etmeli?” Teftiş Rehberi Örneği¹ Ahmet Karagözoğlu², Nazike Karagözoğlu³,

Öz

Bir eğitim kurum veya kuruluşunun önceden belirlenen amaçlara ulaşacak şekilde çalışıp çalışmadığını, amaçlara ne derece ulaşıldığını, varsa amaçlardan sapmaları tespit etmek, ihtiyaç duyanlara gerekli yardımları yapmak için teftişe ihtiyaç vardır. Teftişin nasıl yapıldığı, hangi ölçütlere göre teftişin yapılması gerektiği, teftiş yapacak kurum ve kişilerin özellikleri geçmişten günümüze dönemin şartlarına bağlı olarak değişmiştir. Bu çalışmanın kapsamını Cumhuriyet Dönemi'nin ilk yıllarında okul ve kurs teftişine yönelik bir rehber olarak hazırlanmış olan “Bir Müfettiş Nasıl Hareket Etmeli?” adlı teftiş rehberi oluşturmaktadır. 1340 (1924) tarihli bu rehber Dersaadet, Matbaa-i Amire tarafından basılmıştır. Bu çalışmanın amacı Osmanlı Türkçesiyle teftiş rehberi olarak yazılmış bir belgeyi günümüz Türkçesine çevirerek, rehberin içeriğinden hareketle Cumhuriyet'in ilk yıllarında ilkokullarda yapılan teftişin özelliklerini ortaya koymak, günümüz eğitim denetimi uygulamalarına olan yansımalarını tartışmaktır. Nitel araştırma yaklaşımı benimsenerek gerçekleştirilen araştırmanın verileri doküman incelemesi yoluyla elde edilmiştir. 25 sayfadan oluşan teftiş rehberinin incelenmesi sonucunda, okulun yakın çevresi, fiziki özellikleri, sınıf içi ve sınıf dışı eğitim-öğretim hizmetleri, öğretmen özellikleri, öğretmenlerin özlük işleri, soruşturma gibi tüm eğitim faaliyetlerinin teftiş sırasında dikkat edilmesi gereken hususların açık ve anlaşılır bir şekilde sorular yoluyla verildiği belirlenmiştir. Kurtuluş Mücadelesi yıllarında yaşanan sıkıntılara rağmen eğitime ve eğitim hizmetlerinin denetimine önem verilmiş, rehberler aracılığıyla denetimde keyfiliğin önüne geçilmesi hedeflenmiştir. Geçmişte hazırlanmış bu rehberler günümüz denetim sisteminin de alt yapısını oluşturmuştur. Günümüz teftiş rehberlerinde de benzer konuların yer aldığı görülmüştür.

Anahtar kelimeler: Cumhuriyet Dönemi, Teftiş, Müfettiş, Teftiş Rehberi

Inspection in Education in the Early Years of the Republic: “How Should an Inspector Act?” Inspection Guide Example

Abstract

Inspection is needed to determine whether an educational institution or organization is working to reach the predetermined goals, to what extent the goals have been achieved, to determine the deviations from the goals, if any, and to provide the necessary assistance to those in need. How the inspection is done, what criteria the inspection should be made, the characteristics of the institutions and people who will carry out the inspection have changed from past to present depending on the conditions of the period. The scope of this study consists of the inspection guide titled "How Should an Inspector Act?" which was prepared as a guide on school and course inspection in the first years of the Republican Period. This guide dated 1340 (1924) was published by Dersaadet, Matbaa-i Amire. The aim of this study is to translate a document written in Ottoman Turkish as an inspection guide into contemporary Turkish, to reveal the characteristics of the inspection made in primary schools in the first years of the Republic, and to discuss its reflections on today's educational inspection practices, based on the content of the guide. The data of the research, which was carried out by adopting a qualitative research approach, were obtained through document analysis. As a result of the examination of the 25 page inspection guide, the school's immediate surroundings, physical characteristics, in-class and out-of-class education services, teacher characteristics, teachers' personal affairs, investigations, etc. given has been determined. Despite the difficulties experienced during the years of the Independence Struggle, importance was given to education and the supervision of education services, and it was aimed to prevent arbitrariness in inspection through guides. These guides prepared in the past also formed the infrastructure of today's inspection system. It has been observed that similar issues are included in today's inspection guides.

Keywords: Republican period, Inspection, Inspector, Inspection Guide

Gönderim Tarihi (Received): 30.10.2022

Kabul Tarihi (Accepted): 25.04.2023

¹ Bu çalışma Etik Kurul İzin Belgesini gerektirmemektedir.

² Müdür Yardımcısı, Halit Fahri Ozansoy İlkokulu/Ankara, a.karagozoglu79@gmail.com, ORCID No: 0000-0001- 6306-8764

³ Doç. Dr., Yozgat Bozok Üniversitesi/ Eğitim Fakültesi, nkulantas@gmail.com, ORCID No: 0000-0002-7410- 3286

Giriş

Toplumsal yaşamda insana hizmet amacıyla oluşturulmuş resmî ve özel tüm kurum ve kuruluşlar bir sistem içerisinde varlıklarını sürdürmektedirler. Sistem, bir amaç için birleşen, birbirine dayanan ve birbirini etkileyen ve çevresiyle sürekli etkileşim halinde bulunan parçaların oluşturduğu, belirli özgürlüğü bulunan bir bütündür (Sarpkaya, 2021, s. 2). Bir sistemin temel öğeleri; girdi, işleme (süreç) ve çıktı alt sistemleridir. Bu alt sistemlerin uyumlu çalışması ve amaçlara ulaşma derecelerini sağlayacak kontrol-dönüt veya denetim alt sistemi bulunur. Üründeki hataların, sapmaların daha oluşmadan saptanması, gerekli önlemlerin alınması ve sistemin geliştirilmesi için denetim alt sistemine ihtiyaç vardır (Arabacı, 1999, s. 546). Denetim sürecinde elde edilen veriler doğrultusunda eksiklikler giderilerek gerekli düzeltme ve düzenlemelerin yapılması ile kalitenin artırılması sağlanmış olur.

Eğitim örgütü de bir toplumsal sistemdir. Açık bir sistem olan eğitim sisteminin öğeleri de girdi, işlem, çıktı ve dönüttür (Sönmez, 2001, s. 18). Okul düzeyinde girdi ögesi içerisinde öğrenciler, yöneticiler, öğretmenler ve veliler yer alır yani okulların ana girdisi insandır. Okula alınan girdilerin eğitim sisteminin amaçları doğrultusunda işlenmesi süreç ögesini, okula giren insan ve madde kaynaklarından belli işlemler sonucunda elde edilen ürün (mezun, iş doyumu, bilgi vb.) ise çıktı ögesini oluşturur. Okulun amaçlarına ulaşip ulaşmadığının sürekli olarak denetlenmesi işlemi de eğitim sisteminin dönüt ögesi içerisinde yer alır (Sarpkaya, 2021, s. 4). Bir eğitim sisteminin tutarlı, etkili ve verimli çalışması için her aşamada değerlendirme yapılması ve buna göre yeni düzenlemelere gidilmesi gereklidir (Gürsel, 2012, s. 6).

Eğitim sisteminde yapılan denetim ve değerlendirmeyi ifade etmek için uzun bir süre "teftiş" kelimesi kullanılmıştır. 2011 yılı 652 sayılı KHK ile bu kavramın yerine "denetim" kelimesi benimsenmiştir (Gül, 2020, s. 194). Teftiş kavramı araştırmaya, inceleme, kontrol etme, denetleme, rehberlik etme, yardım gibi eylemleri içermektedir. Teftiş, Amme İdaresi Bülteninde (1966) "*Bağlı bulunduğu kuruluşun amacına en verimli şekilde zamanında ve mevcut hukuk düzenine uygun olarak ulaşip ulaşmadığını, amaca yönelmede kullanılan metotların yapılan işlem ve eylemlerin uygunluğu bunların verimi, etkinliği ve hizmet kalitesini sağlayıp sağlamadığını araştırmak ve kontrol etmek; ulaşılmaması öngörülmesi hedeflerden mevzuattan sapmalar varsa bunları ve meydana geliş nedenlerini ortaya çıkarmak bu sapmaların düzeltilmesi için uygulayıcıya ve kuruluşun başındaki kişiye ışık tutacak şekilde mümkün olan en iyi ve tutarlısını seçerek tavsiyelerde bulunmak bunlarla ve eğitim, haberleşme, merkezle taşra arasında köprü kurmak, merkezin hizmetin yürüyüşü ile her türlü planlama ve düzenleme çalışmalarına katılma gibi görevlerle, hizmetlerin örgütün amacına en uygun tarzda yürütülmesine yardımcı olmaktır*" (Akt. Taymaz, 1997, s. 2) şeklinde tanımlanmıştır. Araştırmaya konu olan "Bir Müfettiş Nasıl Hareket etmeli?" (1340, ss. 20-21) adlı belgede teftiş, "*Bir maarif müessesesinin yürürlükte olan kanun, nizamname, talimatname vs. genel emirlere ne dereceye kadar riayet ettiği ve talim terbiyede ne dereceye kadar başarı gösterdiğini araştırmak demektir.*" şeklinde açıklanmıştır.

Millî Eğitim Bakanlığı 1924 tarih ve 430 sayılı yasa ile ülke genelinde tüm eğitim kurumlarını denetlemekle yetkilidir ve bunu da maarif müfettişleri aracılığıyla yapmaktadır. Müfettişliğe giriş ve yapılan işlemler, müfettişlerin görev, yetki ve sorumlulukları yönetmeliklerde ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır. Bakanlık çeşitli dönemler eğitim hizmetlerinin denetiminden sorumlu olacak kişilerin isim, görev, yetki ve sorumluluklarında değişiklikler yapmıştır (Baysal ve Ada, 2015, s. 331). Bu kapsamda teftiş görevi denetmen, müfettiş, denetçi, muhakkik gibi isimlerle görevlendirilen kişiler tarafından gerçekleştirilmektedir. Teftiş ve denetimden sorumlu kişiler, bütün devlet dairelerindeki görevlilerin vazifelerini, kanun ve nizamnamelere uygun bir şekilde yürütüp yürütmediklerini, görevlerini hakkıyla yerine getirip getirmediğini tespit etmek ve usulsüz davranışlar hakkında yasal işlemlerin yürütülmesini sağlamak gibi görevleri yerine getirirler (Tümer Erdem, 2009, s. 56). Müfettişlere 2010 yılına kadar "ilköğretim müfettişi" denmiş, 2010-2011 yıllarında "eğitim müfettişi" ismi kullanılmıştır. 2011 yılı 652 sayılı KHK ile teftiş yapan kişilere "denetmen" denmiştir (Gül, 2020, s. 194). 2012-2013 yıllarında "il eğitim denetmeni", 2014 yılından itibaren de "maarif müfettişi"

olarak denetim görevini yürütmüşlerdir. Son olarak 01.03. 2022 tarih ve 31765 sayılı Resmî Gazetede Millî Eğitim Bakanlığı Eğitim Müfettişleri Yönetmeliği ile maarif müfettişliği ismi "eğitim müfettişi" olarak değiştirilmiştir.

Türk eğitim tarihinde teftiş hizmetlerinin ne zaman başladığına dair kesin bilgi bulunmamakla birlikte Osmanlı Devleti'nde 1838 yılında mahalle mekteplerindeki aksaklıkların giderilmesi amacıyla hazırlanan layihada öğretmenlerin, görevlendirilecek memurlar tarafından teftiş edilmeleri öngörülmüştür (Taymaz, 1997, s. 14). 1847 tarihli *Etfâlin Talim ve Tedris ve Terbiyelerini Ne Veçhile İcra Eylemeleri Lazım Geleceğine Dair Sıbyan Mekatibi Haceleri Efendilere İta Olunacak Talimat*'ta okulları teftiş etmek ve hocalara rehberlik yapmak için "Muin-i mekatip" adıyla müfettişlikler kurulduğu (Akyüz, 2013, s.162) ifade edilmiştir. 1862 yılında rüşdiye ve sıbyan okullarını teftiş etmek üzere görevlendirilen memurlara ilk defa müfettiş denilmiş, merkez ve taşra okullarını teftiş etme görevi verilmiştir. 1896 Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ile Maarif Müdürünün başkanlığında Maarif Meclisi açılmış ve bu meclislerde muhakkik ve müfettişler görevlendirilmiştir (Taymaz, 1997, s. 14). Meclis-i Maarif tarafından rüşdiye ve ilk mekteplerin teftişi konusunda eğitim tarihimizde teftiş ile ilgili bilinen en eski belgelerden biri olan 1876 tarihli Talimat'ta çeşitli okullarda teftiş için kimlerin görevli olduğu belirtildikten sonra teftiş sırasında nelere dikkat edileceği, sorular yoluyla açıklanmıştır (Akyüz, 2013, s. 192). İlköğretim müfettişlerinin görev ve yetkilerini belirleyen ilk yönetmelik 1910 yılında yürürlüğe konulan "Mekatib-i İbtidaiye Müfettişlerinin Vezâifine Müteallik Talimat"dır. (Aydın,1986; Akt.: Buluç, 1997, s. 5). 1911 yılında yürürlüğe konulan Maarif-i Umumiye Nezareti Merkez Teşkilatı Hakkındaki Nizamname ile merkez hizmetleri, idare ve teftiş olmak üzere ikiye ayrılmıştır. 1913 yılında hazırlanan Tedrisat-ı İpdidaiye Kanunu Muvakkatı ile ilkokullarda teftişin, ilköğretim müfettişleri tarafından yapılması öngörülmüş ve 1914 yılında Maarif Müfettişlerinin Vazifelerine Dair Talimatname yayımlanmıştır (Taymaz, 1997, s. 14). Cumhuriyetle birlikte eğitim alanında köklü düzenlemelere gidilmiştir. Türkiye Büyük Millet Meclisi açıldıktan sonra 01 Mayıs 1920 günü milli eğitim hizmetlerinin tümü Maarif Vekâleti'ne verilmiş, 1923 yılında "Maarif Müfettişleri Talimatnamesi" ile "İlk Tedrisat Müfettişlerinin Vazifelerine Dair Talimatname" yayımlanmıştır (Buluç, 1997, s.5; Çelebi ve Asan, 2016, s.22). Cumhuriyet'ten günümüze eğitim hizmetlerinin daha iyi yürütülmesini sağlamak üzere teftiş sisteminde günün şartlarına göre düzenlemeler yapılmaya devam etmiştir. Günümüzde konuyla ilgili en yakın gelişmeler Millî Eğitim Bakanlığı Teftiş Kurulu Yönetmeliği'nin 20.08.2017 tarih ve 30160 sayılı Resmî Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiş olması (Konan, Bozanoğlu ve Çetin, 2019, s. 1451) ve 01.03. 2022 tarih ve 31765 sayılı Resmî Gazetede Millî Eğitim Bakanlığı Eğitim Müfettişleri Yönetmeliği yayımlanmış olmasıdır.

Türk eğitim sisteminde denetim, kurum teftişi ve ders teftişi olmak üzere iki şekilde yapılmaktadır. Kurum teftişi, bir eğitim kurumunun amaçlarını gerçekleştirmede insan ve madde kaynaklarının sağlanma, yararlanılma durumunun gözlenmesi, kontrol edilmesi ve ölçütlere göre değerlendirilmesidir. Ders teftişi ise bir eğitim kurumunda öğretmenlerin öğretim ve eğitim etkinliklerindeki çalışmalarının gözlenmesi, incelenmesi ve değerlendirilmesidir (Taymaz, 2015, s. 30). Kurum ve ders teftişinin amacı öğretmen, okul yöneticileri ve diğer çalışanların yasal metinlerde kendilerine verilen görev ve sorumlulukları yerine getirip getirmediğinin denetimidir. Millî Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Eğitim ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliği'nin (2014) 43. maddesinde "*Okul öncesi ve ilköğretim kurumu öğretmenleri, kendilerine verilen grup/sınıf/şubede eğitim ve öğretim faaliyetlerini, eğitim ve öğretim programında belirtilen esaslara göre planlamak ve uygulamak, ders dışında okuldaki eğitim ve öğretim işlerine etkin bir biçimde katılmak ve bu konularda mevzuatta belirtilen görevleri yerine getirmekle yükümlüdür.*" öğretmenin görev ve sorumlulukları ifade edilmiştir.

Eğitim-öğretimden sorumlu kişilerin görevlerini ne düzeyde yerine getirip getirmediği oluşturulan teftiş sistemi ile denetlenmektedir (Gökalp, 2021, s. 11). Eğitim sisteminin verimliliğini arttırmak amacıyla teftiş geçmişten günümüze var olmuştur. Zaman zaman teftişi yapan kişi, kurum, kanun ve yönetmelikler değişse de teftiş, her zaman önemini korumuştur. 1920'li yıllar milletin topyekûn bağımsızlık mücadelesi verdiği bir dönemdir. Savaşın etkisi tüm yaşam alanlarında kendini göstermiştir. Bu şartlara rağmen eğitime ilişkin hizmetler devam ettirilmeye çalışılmıştır. Tarihsel

süreç içerisinde denetime ilişkin yapılan çalışmalar günümüz denetim sisteminin gelişimini etkilemiştir. Bu çalışmada 1340 (1924) yılında basılmış olan "Bir Müfettiş Nasıl Hareket Etmeli?" (BMNHE) adlı teftiş rehberi Osmanlıca Türkçesinden günümüz Türkçesine aktarılmış ve rehberden hareketle dönemin eğitim sisteminin teftiş özellikleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda çalışmada aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

- Cumhuriyet'in ilk yıllarında ilkokullarda yapılan teftişte dikkat edilen hususlar nelerdir?
- "Bir Müfettiş Nasıl Hareket Etmeli?" teftiş rehberi içeriği ile günümüz teftiş rehberleri arasında benzerlikler nelerdir?

Materyal ve Yöntem

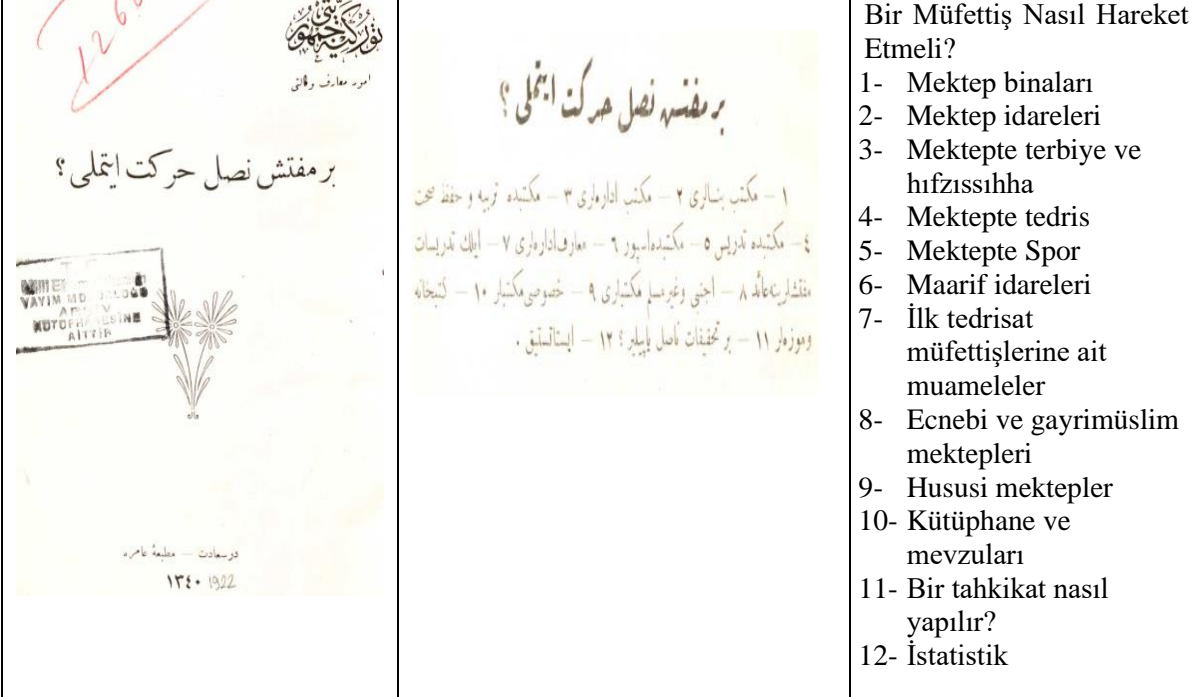
Bu çalışmada öncelikle 1340 (1924) tarihli Osmanlı Türkçesiyle yazılmış olan "Bir Müfettiş Nasıl Hareket Etmeli?" adlı teftiş rehberi günümüz Türkçesine çevrilmiştir. Cumhuriyet'in ilk yıllarında ilkokullarda yapılan teftişin özelliklerini ortaya koymanın amaçlandığı bu araştırma, nitel araştırma deseni benimsenerek gerçekleştirilmiştir. Araştırma verileri nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi yoluyla toplanmıştır. Yıldırım ve Şimşek'e (2005) göre, doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu ya da olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar. Çalışmada incelenen doküman Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı Kütüphanesi'nden temin edilmiştir.

Bulgular

Bu bölümde araştırmanın dokümanını oluşturan rehberin günümüz Türkçesine çevrilmiş metninden doğrudan alıntılara yer verilmiştir. Türkçe alıntılar, güvenilirlik açısından zaman zaman rehberin orijinal sayfalarının görselleri ile desteklenmiştir. Ayrıca "Cumhuriyet'in ilk yıllarında ilkokullarda yapılan teftişte dikkat edilen hususlar nelerdir? "Bir Müfettiş Nasıl Hareket Etmeli?" teftiş rehberi içeriği ile günümüz teftiş rehberleri arasında benzerlikler nelerdir?" sorularına yönelik bulgular, yorum ve değerlendirmeler sunulmuştur.

Resim 1

Bir Müfettiş Nasıl Hareket Etmeli? Kapak ve İçindekiler Bölümü (BMNHE, 1340, s. 1-3)

	<p>Bir Müfettiş Nasıl Hareket Etmeli?</p> <ol style="list-style-type: none">1- Mektep binaları2- Mektep idareleri3- Mektepte terbiye ve hıfzıssıhha4- Mektepte tedris5- Mektepte Spor6- Maarif idareleri7- İlk tedrisat müfettişlerine ait muameleler8- Ecnebi ve gayrimüslim mektepleri9- Hususi mektepler10- Kütüphane ve mevzuları11- Bir tahkikat nasıl yapılır?12- İstatistik
--------------------------------------------------------------------------------------	-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------

1- Okul Binalarının Teftişi

Eğitim sistemindeki yeniliklerin ve gelişmelerin ilgili kurumlara iletilmesi, kurum çalışmalarını güçlendiren veya zayıflatan nedenlerin saptanarak gerekli önlemlerin yerinde ve zamanında alınması, insan gücü ve maddi olanakların yerinde ve verimli bir biçimde kullanılmasının sağlanması, eğitim ve öğretim etkinliklerinin güçlendirilmesi bakımından kurum teftişi, en kapsamlı ve en etkili teftiştir (Taymaz, 1997, s. 129). BMNHE adlı rehberde okul binasının yeri, yapılış amacı, yapı malzemesi, sağlamlığı vb. konularında denetleneceği ifade edilmiştir. Konuya ilişkin rehberde yer alan sorular şunlardır:

1. Mektep binasının kâgir (yığılma taş) veya ahşap olduğu
2. Mektep olarak yapıлып yapılmadığı
3. Mektebin derece ve tarzına göre kâfi olup olmadığı
4. Binanın cihet aidiyeti
5. Bina icar ile tutulmuş ise kontratı tetkik edilecek
6. Tahtani (altta) veya fevkani (üstte) olup olmadığı
7. Bahçesi olup olmadığı
8. Ufak ölçekte bir görünüşü
9. Binanın semti talebesinin zahmetsizce gidip gelmesine müsait olup olmadığı
10. Binanın muntazam veya tamire muhtaç olup olmadığı
11. Tarzının milli maarifimize uygun olup olmadığı
12. Vekâleti Celileye bağlı binalar ve müesseselerin inşaat ve tamiratında cereyan eden muamelat: Tamir edilmiş ise bilmünakaşa mı (açık eksiltme/ihale), emaneten mi tamir edilmiş? Münakaşa ile yapılmış ise faturası ile keşif name ve şartnameleri tetkik edilecek. Yeniden inşa edilmekte ise tarzı mimarisi, münakaşa ve ihale suretiyle mi yoksa emaneten mi yapıldığı, ihale suretiyle yapıldığı takdirde mukavele şartları, aksi takdirde sarfiyat senetleri, usta ve amele ücretleri, malzeme fiyatları, vs. tetkik edilecek.

Bunun yanı sıra BMNHE rehberinde okulun düzeni, temizliği ve güvenliğine ilişkin denetimin de yapılacağı görülmektedir. Bahçenin temizliğinden başlanarak, müştemilat, tuvaletler, okul iç ve dış duvarları, içme ve kullanma sularının temizliğinin denetleneceği ayrıca okul ve sınıf panolarında sergilenen çalışmaların amaca ve öğrenci seviyesine uygunluğunun kontrol edileceği ifade edilmiştir. Okulun temizliğine ilişkin olarak öğrencilerinde katılım sağlayıp sağlamadığına bakılması da dikkate değerdir.

Resim 2

Mektep Binasının Taharet ve Nezafeti (BMNHE, 1340, s. 4)



Rehbere göre mektep binalarının teftişi sırasında cevap aranacak sorular şunlardır:

"Mektep binasının taharet ve nezafeti:

Binanın ve müstemilatın temiz olup olmadığı. Temizliğinin derecesi, camları silinmiş midir? Abdesthaneleri temiz midir? Badanaları yapılmış mıdır? Tavanlarında ve duvarlarında tozlar ve örümcekler alınmış mıdır? Bahçesi muntazam mıdır görülen temizlik daimi ve esaslı bir faaliyet eseri midir yoksa teftiş esnasında mı yapılmıştır? Mektebin bu hususta muntazam bir programı var mıdır? Mektep binasının yangından korunması için tertibat alınmış mıdır? Eldeki binadan en münasip ve azami bir surette istifade ediliyor mu? Mektebin abdesthaneleri, muslukları ihtiyaca uygun mudur? İçme kullanma suları nasıl tedarik ediliyor? Mecraları (suyun) ne haldedir? Dershanelerin ve odaların duyurularına süsleme mahiyetinde neler konmuştur? Tedrisat araçlarından olan levhalar duyuruları süslemek hususunda kullanılıyor mu? Ahlak düsturları ihtiva eden yazı levhalarında çocuklara telkin edilen ahlaki fikirler hayatla uygun şeyler midir? Yoksa pek ziyade mutasavvifâne ve rindane mülahazalar mı? Mektebin tertibi ve temizliği münhasıran memurların ve müstahdemlerin gayreti neticesi midir? Talebede mektebin temizliğine ve eşyanın intizamı ve temizliğine yakışır bir temizlik var mıdır? Yoksa aksi mi gözlemlenmiştir? Sıralar tahtalar iyi muhafaza ediliyor mu yoksa ötesi berisi kesilmiş ve çizilmiş bir halde mi? Mektebin umumi ve müşterek eşyasını muhafazasında talebede itina görülüyor mu? Yoksa aksi mi meşhûddur (gözlemlenmiştir)?..."

Meclis-i Maarif tarafından rüşdiye ve ilk mekteplerin teftişi konusunda eğitim tarihimizde teftiş ile ilgili bilinen en eski belgelerden biri olan 1876 tarihli Talimat'ta "Teftiş için görevlendirilen zatlar mektepleri haftada bir kez aşağıdaki konularda teftiş edeceklerdir: Öğretmenler, müstahdem ve öğrenciler düzenli olarak okula devam ediyorlar mı, okuldaki devam defteri muntazam tutuluyor mu? Öğrenciler iyi eğitiliyor mu? Mekteplere yabancı kişilerin girmemesine bevvablar (hademe/hizmetli) dikkat ediyor mu? Öğrencilerin mektep dışında edepsizlik yapmamasına dikkat ediliyor mu? Her gün öğrencilere dersleri tahtaya yazdırılarak isticvab(soru-cevap, sorgulama) edilmelerine riayet ediliyor mu? Resmen belirlenen ders ve kitaplardan başkalarının okutulması yasağına uyuluyor mu? Öğretmenler usulüne uygun öğretim yapıyorlar mı ve içlerinde yeteneksiz olanlar var mı?..." (Akyüz, 2013, s.192; Tümer Erdem, 2009, s. 60) şeklinde yer alan sorular BMNHE rehberinde bulunan sorularla benzerlik göstermektedir. Bu durum Osmanlı Dönemi'nde benimsenen teftiş kriterlerinin Cumhuriyet'in ilk yıllarında da devam ettirildiği şeklinde yorumlanabilir. Yine ilerleyen yıllarda, 1927'de yayımlanan İlk Tedrisat Müfettişleri Talimatnamesinde de benzer konuların teftiş edileceği belirtilmiştir. Talimatnamenin 15. maddesine göre "İlk tedrisat müfettişleri sırasıyla şu hususları teftiş ederler: 1) Mektep binaları 2) Temizlik ve tertip 3) Mektebin eşyası 4) Mektebin levazım ve alat-ı dersiyesi 5) Mektebin kütüphane ve müzesi 6) İdare mesaili 7) Mektepte hıfz-ı sıhhat ve idman 8) Mektepte terbiye mesaili 9) Muallimlere tedrisat" başlıkları teftiş konuları arasındadır.

MEB Teftiş Kurulu Başkanlığı tarafından hazırlanan ve günümüzde teftiş ve denetimde kullanılan İlkokullar Rehberlik ve Denetim Rehberinde (2022) ise okul teftişinde okulun eğitim-öğretime başladığı öğretim yılı, varsa okul türünde ve isminde yapılan bir değişikliğe ilişkin bilgiler, yeni bir binaya taşınması durumu, kurumun kaç bina/bloktan oluştuğu, resmi mühür ve beratının olup olmadığı, taşıma merkezi olup olmadığı, kurum binası başka bir kurum ile birlikte ortak kullanılıyorsa bu duruma ilişkin bilgiler, Atatürk Köşesi, okulun bütün bölümlerinin (derslikler, hizmet odaları, laboratuvar, okul bahçesi vb.) temizlik ve düzeni, güvenlik önlemleri, deprem, yangın ve doğal afetlere hazırlık durumu açısından denetleneceği ifade edilmiştir. Bunlara ek olarak engelli öğrenciler için de gerekli fiziksel önlemlerin alınması, okulda mevcut öğretim materyallerinin de yeterliliğinin denetleneceği günümüz rehberlerinde yer alan konular arasındadır.

2. Okul Yönetiminin Teftişi

BMNHE rehberinde, mektep idareleri başlığı altında okul yönetiminin teftişinde dikkat edilecek noktalara ilişkin bilgiler verilmiştir. Yönetimin teftişinde tutulması gereken defter ve dosyaların inceleneyeceği belirtilmiştir.

Resim 3

Mektep İdareleri (BMNHE, 1340, s. 5)

۲ - مکتب اداره لری :

مکتب اداره و تعلیم و هیئت لری او طه لری آری آری می در؟ مکتب اداره سنک عمومی تعالیا نامه ده مندرج جدولاری منتظم طوتوب طوتمدینی [نامزد دفتر لری ، کنبه دفتر لری ، یوقلمه ، درس دفتر لری ، طلبه مساعی جزدانلری ، اوراق دوسیهلری وارده ، صادره قید دفتر لری ، مأمورین ومعلمینک وطلبه نک سبج دفتر لری ، عمومی خصوصی امتحان جدولاری ، یومی حرکت وهفته لق درس پروغراملری ، ایستاتستیک ، تدریسات و آیلق دوام و خلاصه جدولاری ، دمیرباش اشیا دفتر لری [اشیا ، آلات ، کتبخانه] معلمین وانضباط مجلسارینک مقررات دفتر لری ، تفتیش دفتر لری تحقیقات دفتر لری ، مکتب لیلی ایسه آنبار دفتر لری ، کاتب طرفندن طوتلسی لازم کلن تابه لا قید دفتر لری ،

BMNHE rehberinde okul yönetiminin teftişinde cevap aranacak sorular şu şekilde verilmiştir:

"Mektep İdareleri:

Mektebin idare ve talim ve heyetleri odaları ayrı ayrı mıdır? Mektep idaresinin umumi talimatnamede bulunan cetvelleri muntazam tutup tutmadığı (Namzet defterleri, künye defteri, yoklama, ders defterleri, talebe mesai cetvelleri, evrak dosyaları vârid (gelen), sâdır (çıkan-giden) kayıt defterleri, memurun, muallimin ve talebenin sicil defterleri, umumu hususi imtihan cetvelleri, günlük ve haftalık ders programları, istatistik, tedrisat ve aylık devam ve halâs (başarı) cetvelleri, demirbaş eşya defteri (Eşya, alet, kütüphane) muallimin ve inzibat meclislerinin mukarrerat (karar) defterleri, teftiş defteri tahkikat defteri, mektep leyli (yatılı) ise ambar defteri, katip tarafından tutulması lazım gelen Kayıt defteri, aylık muvazeneleri (dengeleme), ... senedât defteri, makbuzları, teslim ve teslim alım ve haberleri, ayniyat talimatnamesinin tamamen tatbik edilip edilmediği, tıbbi muayene cüzdanları, hastane defteri, ... vb. birer birer tetkiki, mektep eşya ve levazımının güzel kullanılıp kullanılmadığı, mektep kütüphanelerindeki kitapların uygun olup olmadığı, talebenin ve muallimlerin kütüphaneden istifade edip etmedikleri, mektep mevzularının intizamı, tedrisat aletlerinden layıkıyla istifade edilip edilmediği, sağlam olup olmadığı, yatılı mekteplerde gerekli araçların temiz ve mükemmel olup olmadığı, yemeklerin çeşidi, pişirilmesi ve hazırlanması, gıda kuvveti, talebe ücretlerinin muntazaman ve talimatnameye uygun olarak tahsil ve vakit muayenelerinde mal sandıklarına tevdi edilip edilmediğinin tetkiki, talebenin, memur ve muallimlerin ve hademenin sıhhatleri, mektep idarelerince toplanan yardım olup olmadığı, yatılı mekteplerde talebeyi ziyarete gelen velileri talebe ile nerede görüşürler? Bunlar için uygun ve temiz bir yer ayrılmış mıdır? İstatistik kayıtları var mıdır? Ne haldedir? Vekaletе gönderilen istatistik cetvellerinin muntazam suretleri mevcut mudur?"

İlkokullar Rehberlik ve Denetim Rehberinde de (2022) defter ve dosyaların teftişine her bölümde yer verildiği görülmektedir. Örneğin sosyal etkinlikler kapsamında tutulması gerekli defter ve dosyaların, personel özlük dosyalarının, her öğrenciye ait akademik kayıtlar ile diğer kayıtların tutulduğu e-dosyaların teftişine dair açıklamalar bulunmaktadır.

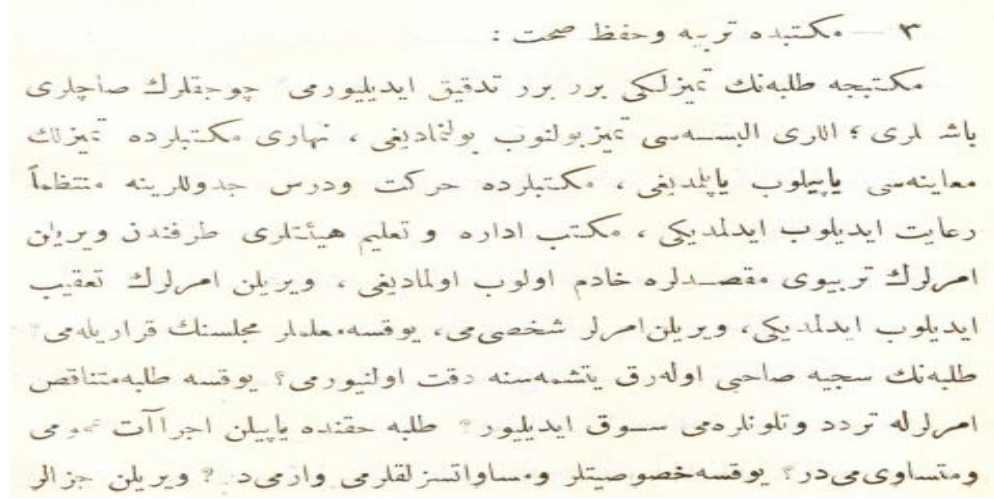
3- Okulda Eğitim ve Sağlık İle İlgili Uygulamaların Teftişi

"Mektepte Terbiye ve Hıfzıssıhha" başlığı altında verilen sorulara bakıldığında okulda yapılan her türlü faaliyetin adım adım inceleneceği izlenimi uyanmaktadır. Öğrencilerin kişisel bakım davranışlarından yemeklerine, verilen ödevlerden disiplin ve ceza yöntemlerine kadar pek çok konuda denetim

yapıldığı anlaşılmaktadır. Karakter eğitimi, öğrenciye eşit davranılması, yemekhane ve güvenlik, öğrencilerin boş zamanlarını değerlendirme yolları, öğretmenlerin nöbet görevi, okul yönetiminin yakın çevre ile iletişim ve ilişkileri, din eğitimi, okulda düzenlenen eğitsel programlar gibi konular da dikkati çeken teftiş konularıdır.

Resim 4

Mektepte Terbiye ve Hıfzıssıhha (BMNHE, 1340, s. 6)



“3-Mektepte Terbiye ve Hıfzıssıhha:

Mektepçe talebenin temizliği birer birer tetkik ediliyor mu çocukların saçları başları, elleri elbisesi temiz bulunup bulunmadığı, gündüzlü mekteplerde temizlik muayenesi yapılıp yapılmadığı, mekteplerde hareket ve ders cetvellerine muntazaman riayet edilip edilmediği, mektep idare ve talim heyetleri tarafından verilen emirlerin terbiye maksatlarına uygun olup olmadığı, verilen emirlerin takip edilip edilmediği, verilen emirler şahsi mi, yoksa muallimler meclisinin kararıyla mı? Talabenin karakter sahibi olarak yetişmesine dikkat ediliyor mu? Yoksa talebe mütenakis (çelişkili) emirlerle tereddüt ve televvünlere (kararsızlık) mi sevk ediliyor? Talebe hakkında yapılan genel icraatlar eşit midir? Yoksa hususiyetler ve eşitsizlikler mi vardır?...”

Yukarıda verilen ifadelerin yanı sıra rehberde geçen “...sıralar yapılış itibariyle uygun mudur, talebenin seneleriyle boylarıyla uyumlu mudur? Sıraların konumu ışık itibariyle sağlığa uygun mudur? Bu konuma göre talebe ne taraftan ışık almaktadır?” soruları da eğitim ortamının düzenlenmesinde dikkat edilecek noktaların vurgulanması bakımından önemli görülmüştür. “Muallimlerin vazife anlayışları nasıldır? Resmi bir mecburiyet şeklinde mi, yoksa mesleki bir bağlılık olarak mı?” ifadesi ile öğretmenlerin mesleğe yönelik tutumlarının da teftişe konu edildiği anlaşılmaktadır.

Okulun yönetim ve disiplin anlayışının denetimine yönelik bulunan “*Mektep uygun vazife ve mesuliyetler dairesinde makul bir hürriyet ile bir cemiyet halinde mi yaşıyor, yoksa sınıksız bir zabıt ve rabıta altında kışla halinde mi?*” ifadesi de okul yönetiminden beklenen demokratik yönetim anlayışını gözler önüne sermektedir.

4. Okulda Öğretimin Teftişi (Ders Teftişi)

Ders teftişlerinde öğretmenlerin kendi alanında yetkinliği, işine bağlılığı ve çalışması, metodu ve bunu uygulamada yeterliği, öğrencilerin yetişme seviyeleri ve derslerde elde edilen sonuçların okulun genel seviyesindeki etkileri araştırılır. Sadece görülen ders saatlerindeki çalışmaların değerlendirilmesi ile yetinilmeyerek öğretmenin müfredat programını ve yıllık ders planını ne dereceye kadar uygulamış olduğu, soru düzenlemedeki yeterliği, yaptığı yazılı yoklamalar, yaptırdığı öğrenci ödevleri ve bunları düzeltmedeki dikkati, atölye çalışmalarında ve uygulamalarda sağladığı bilgi ve beceri seviyesi,

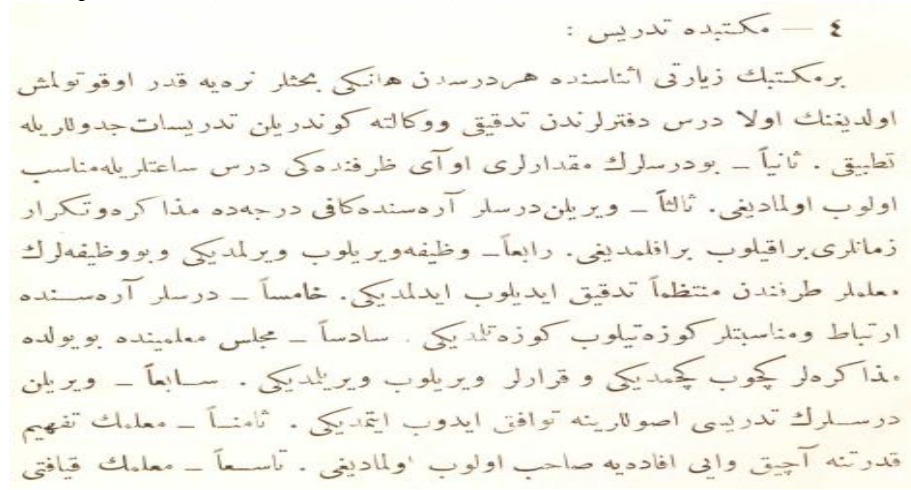
öğrencileri kişisel çalışmalara yönlirmede gösterdiği başarı, okul içi ve dışı faaliyetleri ve davranışları da değerlendirilir (Taymaz, 1997, s. 146).

BMNHE rehberinde ders teftişi sırasında dikkat edilecek on madde yer almıştır. Bunlar:

- 1- Her dersten hangi konular nereye kadar okutulmuş olduğu.
- 2- Bu derslerin miktarları o ay zarfındaki ders saatleriyle münasip olup olmadığı.
- 3- Verilen dersler arasında کافی derecede müzakere ve tekrar zamanları bırakılıp bırakılmadığı.
- 4- Vazife verilip verilmediği ve bu vazifelerin muallimler tarafından takibi
- 5- Dersler arasında irtibat ve münasebetler gözetilip gözetilmediği.
- 6- Öğretmenler kurulunda bu yolda müzakereler geçip geçmediği ve kararlar verilip verilmediği.
- 7- Verilen derslerin tedris usullerine uygun olup olmadığı.
- 8- Muallimin anlatım kudretine açık ve iyi ifadeye sahip olup olmadığı.
- 9- Muallimin kıyafeti ile dershanedeki vaziyeti.
- 10- Talebe not ettirilmekte ise bu notun lazım olup olmadığı, bu notların kitapta olup olmadığı...

Resim 5

Mektepte Tedris (BMNHE, 1340, s. 9)



“4- Mektepte Tedris:

Bir mektebin ziyareti esnasında her dersten hangi konular nereye kadar okutulmuş olduğunun evvela ders defterlerinden tetkiki ve vekaletе gönderilen tedrisat cetvelleriyle tatbiki. İkincisi: bu derslerin miktarları o ay zarfındaki ders saatleriyle münasip olup olmadığı. Üçüncüsü: Verilen dersler arasında کافی derecede müzakere ve tekrar zamanları bırakılıp bırakılmadığı. Dördüncüsü: Vazife verilip verilmediği ve bu vazifelerin muallimler tarafından muntazaman tetkik edilip edilmediği. Beşincisi: Dersler arasında irtibat ve münasebetler gözetilip gözetilmediği. Altıncısı: Öğretmenler kurulunda bu yolda müzakereler geçip geçmediği ve kararlar verilip verilmediği. Yedincisi: Verilen derslerin tedris usullerine uygun olup olmadığı. Sekizincisi: Muallimin anlatım kudretine açık ve iyi ifadeye sahip olup olmadığı. Dokuzuncusu: Muallimin kıyafeti...”

Rehberde öğretmenin mesleki yeterlikleri açısından denetleneceğine yönelik ifadelerin yanı sıra ders teftişinde öğrenciye verilecek ödevler üzerinde de önemle durulmuştur. Ödevin verilmiş nedeni, tekrar veya araştırma veya pekiştirmeye yönelik verilip verilmediği, ödevlerin takibinin yapılıp yapılmadığının inceleneceği ifade edilmiştir:

“...Muallimin talebe üzerindeki nüfuz nazarı, vazife vermek hususundaki alışkanlıkları, muallimin devamı, muallimin kudreti ilmiyesi, sınıf üzerindeki hakimiyeti. Verilen vazifelerin umumi hususları nelerdir? Bunların (1) Alelade derslerin tekrarı şeklinde mi? (2) Bazı mevzular hakkında talebenin şahsi araştırma ve uygulama becerilerini geliştirecek surette mi? (3) Mahiyet-i ilmiyesini muhafaza etmekle beraber hayati ve tatbiki bir kıymette mi? (4) Sırf ilmi mahiyette ve daha ziyade fikri çalışmayı temin etmek maksadıyla mı? (5) Alelade vazife olsun diye gelişi güzel bir surette mi verildiği.

Vazifeleri ifada talebenin derce-i muvaffakiyeti, vazifeler kağıtları ve yazılışları itibariyle itinalı mıdır? Baştan savma mıdır?..."

Ayrıca öğrencilerin derse aktif katılımı olup olmadığına bakılacağı ve müdürlerin ders teftişi yapıp yapmadıklarının kontrol edileceği de belirtilmiştir:

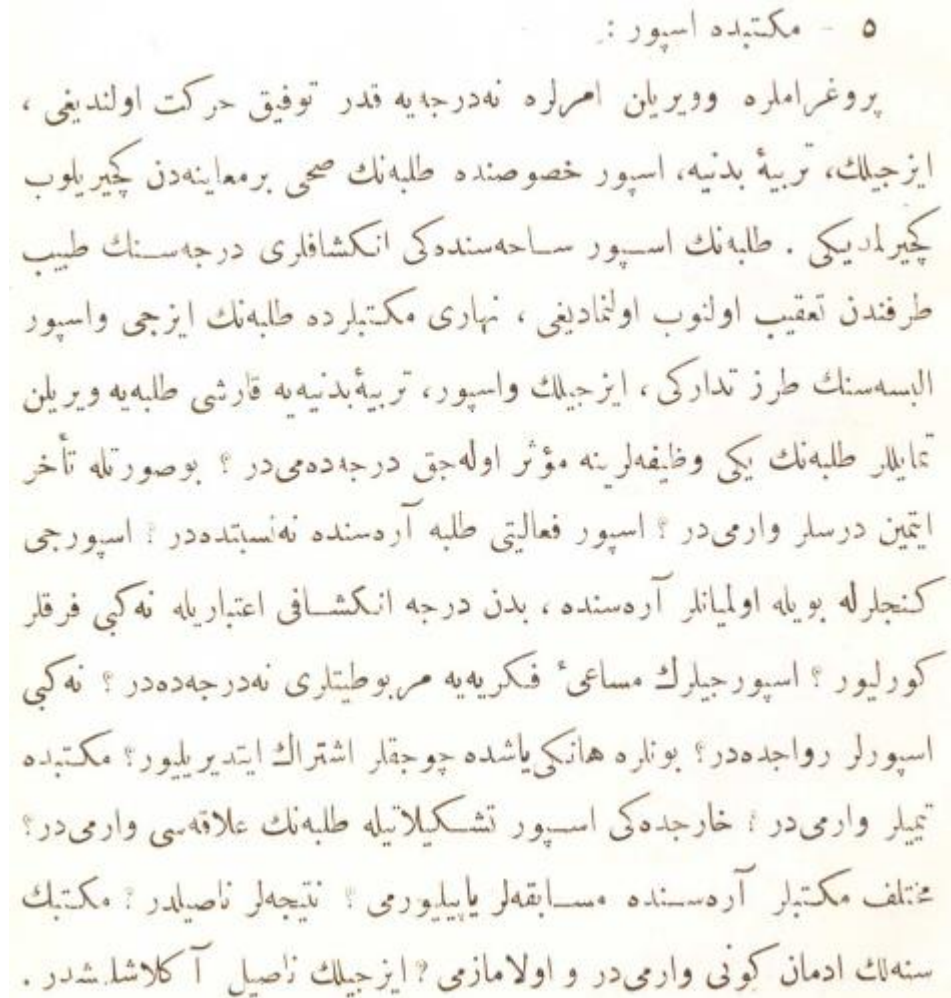
"...Aldıkları kitaplar kullanılıyor mu? Tecrübeler zamanında yapılıyor mu? Talebe laboratuvar mesaisinde pasif mi kalıyor, yoksa onlar da iştirak ediyor mu? Bu hususta talebenin serbest tetkik ve mütalaaları teshil (kolaylaştırma) ediliyor mu? Müdür derslere giriyor mu derslerdeki gördüklerini, mütalaaa ve fikirlerini muntazaman kaydetmiş mi?..."

5- Okuldaki Spor Faaliyetlerinin Teftişi

"Mektepte Spor" başlığı altında izcilik, beden eğitimi ve spor ile ilgili konuların denetimi sırasında cevap aranacak sorular yer almaktadır. BMNHE rehber kitapçığına göre teftiş sırasında öğrencinin sağlık raporunun bulunması, spor faaliyetlerinin diğer dersleri aksatmayacak şekilde planlanması, öğrenciler arasında tercih edilen spor dallarının neler olduğu, izcilik faaliyetleri, okullar arası spor karşılaşmaları gibi konularda incelemeler yapılacağı anlaşılmaktadır.

Resim 6

Mektepte Spor (BMNHE, 1340, s. 11)



5- Mektepte Spor

Programlara ve verilen emirlere ne dereceye kadar uyarak hareket edildiği, izcilik, terbiye-i bedeniye, spor hususunda talebenin sıhhi bir muayeneden geçirilip geçirilmediği. Talebenin spor hususundaki inkişafı derecesinin tabip tarafından takip olunup olunmadığı, gündüzlü mekteplerde talebenin izci

ve spor elbisesinin tedarik şekli, izcilik ve spor, terbiye-i bedeniyeye karşı talebeye verilen temayüller talebenin yeni vazifelerine müesser olacak derecede midir? Bu suretle aksayan dersler var mıdır? Spor faaliyeti talebe arasında neseptedir? Sporcu gençlerle böyle olmayanlar arasında, beden derece inkişafı itibarıyla ne gibi farklar görülüyor? Sporcuların fikir çalışmalarına ilgileri ne derecededir? Ne gibi sporlar revaçtadır? Bunlara hangi yaşta çocuklar iştirak ettiriliyor? Mektepte seçmeler var mıdır? Hariçteki spor teşkilatıyla talebenin alakası var mıdır? Muhtelif mektepler arasında müsabakalar yapıyor mu? Neticeleri nasıldır? Mektebin senelik idman günü var mıdır ve olamaz mı? İzcilik nasıl anlaşılmıştır...”

Bunlara ek olarak rehberde dikkati çeken sorular şu şekildedir:

“Talebenin beden ölçüleri muntazaman ve her ay ölçülüyor mu? Bu ölçüler ilmi bir kıymeti haiz olacak vasıtalarla ve itina ile mi yapılıyor? Mektepte “insan ölçme” aletleri var mı? Sporla meşgul olmayan gençlerin eğlenceleri ne gibi şeylerdir? Yatılı talebe için makul ve münasebetli oyun ve eğlence tertibatı var mıdır? Talebe arasında musiki ile serbest surette iştigal edenler var mıdır? Resim ile meşgul olanlar var mıdır? Fotoğraf meraklıları var mıdır? Mektep böyle güzel sanatlar ile fotoğrafçılıkla iştigale maddeden ve manen müsait midir? Talebenin hıfzıssıhhaya itinaları ne dereceye kadar teşvik ve teshil edilmiştir? Dişlere itina ediliyor mu? Tütün bağımlılığı ne derecededir? Resmi yasaklar uygulanıyor mu? İdare bu hususta özen gösteriyor mu?”

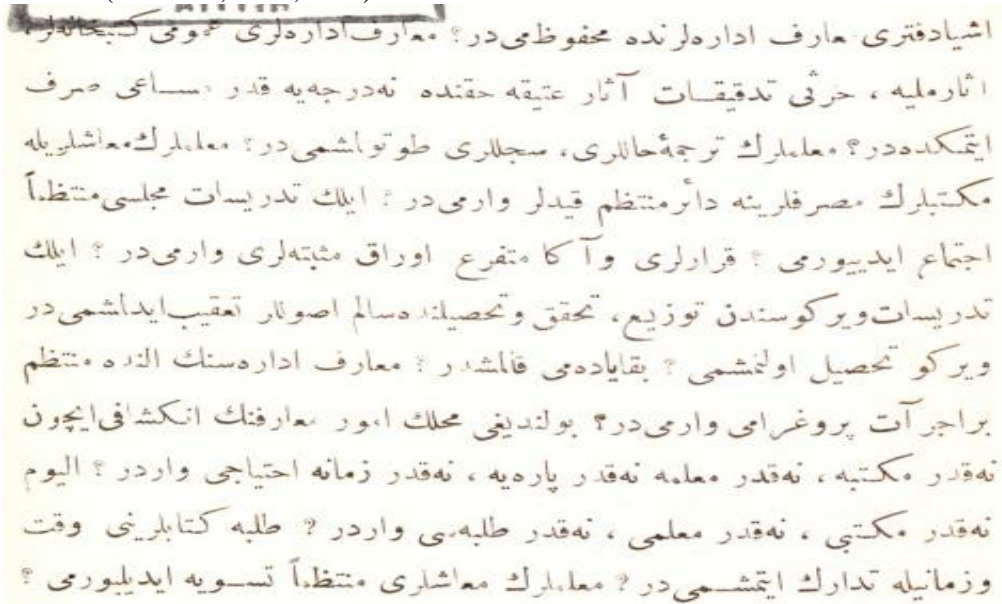
İlkokullar Rehberlik ve Denetim Rehberinde (2022) spor konusunda okullarda öğrencilerin sportif faaliyetlerde bulunmaları için kum havuzu, voleybol, basketbol sahaları gibi yerler ile asılma, tırmanma, denge, atlama gibi faaliyetlere uygun araçlar sağlanıp sağlanmadığı, oyun yeri ve araçlarının yılda en az bir defa periyodik bakım ve onarımının yaptırılmış olması ve okul bahçesi, spor salonu ve çok amaçlı salonların fiziki durumunun temizlik ve bakımı ile yeterlilik durumunun denetleneceği belirtilmiştir.

6- İl/İlçe Milli Eğitim Müdürlüklerinin Teftişi

“Maarif İdareleri” başlığı altında Milli Eğitim Müdürlüklerinin teftişinde dikkat edilecek hususlar yer almıştır. Bu kapsamda rehber incelendiğinde öğretmenlerin tayin ve terfilerine dair tutulacak dosyalar, demirbaş eşya defterleri, kütüphanelere dair bilgiler, idarenin bütçesi ve ihtiyaçları, öğretmen, öğrenci ve okul sayıları, ders kitaplarının tedariki, öğretmen maaşları, öğrencilere dair çeşitli istatistiklerin denetleneceği görülmektedir.

Resim 7

Maarif İdareleri (BMNHE, 1340, s. 13)



“...Eşya defteri maarif idarelerinde muhafaza edilmiş midir? Maarif idareleri umumi kütüphaneleri milli eserler, kültür incelemeleri eski eserler hakkında ne dereceye kadar mesai sarf etmektedir? Muallimlerin tercüme-i halleri, sicilleri tutulmuş mudur? Muallimlerin maaşlarıyla mekteplerin masraflarına dair muntazam kayıtlar var mıdır? İlk tedrisat meclisi muntazaman içtima ediyor mu? Kararları ve ona ayrılmış evrak kayıtları var mıdır? İlk tedrisat vergisinden dağıtım, tahkik ve tahsilinde doğru usuller takip edilmiş midir vergi tahsil olunmuş mu? Bakâyâda mı kalmıştır? Maarif idaresinin elinde muntazam bir icraat programı var mıdır? Bulunduğu mahallin eğitim işlerinin inkişafı için ne kadar mektebe, ne kadar muallime, ne kadar paraya, ne kadar zamana ihtiyaç vardır? Bugün ne kadar mektebi, ne kadar muallimi, ne kadar talebesi vardır? Talebe kitaplarını vakti zamanında tedarik etmiş midir? Muallimlerin maaşları muntazaman tesvi ediliyor mu (ödeniyor mu)?...”

Ayrıca rehberde Maarif müdürünün öğretmen ve yakın çevre ile iletişiminde değinilmiştir. Bu durumla ilgili olarak rehberdeki örnek ifade “Maarif müdürü mekteplerle saygı suretinde alakadar mıdır? Faaliyeti masa faaliyetine mi münhasırdır? Maarif müdürü muallimlere ve halka karşı irşad vazîfesi ile de bağlı oluyor mu? Bu işi nasıl telakki etmiştir? Neler yapmıştır?... Maarif müdürü ilmi ve terbiyeyi fikir cereyanlarını takip ediyor mu?” şeklindedir.

İl / İlçe Milli Eğitim Müdürlükleri Rehberlik ve Denetim Rehberinde, il/ilçe milli eğitim müdürlüğü hizmet binası ile il/ilçede yer alan okullarda eğitim-öğretim ortamları hakkında denetim standartlarına yer verilmiştir. Bu kapsamda Milli Eğitim Müdürlüklerinin eğitimi geliştirmeye yönelik, eğitim kurumlarına yönelik, öğrencilere yönelik, izleme ve değerlendirmeye yönelik görevlerinin neler olduğu maddeler halinde ele alınmıştır. İl/İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü hizmet binasının fiziki yapısının hizmet gereklerine uygunluğu ve yeterlilik durumu, oda ve bölümlerin donatım, bakım, tertip, düzen ve temizliği, güvenlik tedbirlerinin alınması, yerleşimin ve personelin görev alanına uygunluğu vb. kriterler doğrultusunda denetleneceği ifade edilmiştir. Rehberde resmi ve özel okulların, birleştirilmiş sınıflı okulların öğrenci ve okul sayıları, fiziki yeterlilik durumlarına ilişkin doldurulması gereken tablolara yer verilmiştir.

İl / İlçe Milli Eğitim Müdürlükleri Rehberlik ve Denetim Rehberinde de personelin atama, yer değiştirme, disiplin ve ödül işlemleri, soruşturma, ücretli öğretmenlere ilişkin işlemlere yönelik yapılması gereken görevler de denetlenecek hususlar arasındadır. BMNHE rehberinde de buna benzer olarak öğretmenlere ilişkin tutulması gereken dosyaların, ücretlerine ilişkin işlemlerin inceleneyeceğinden söz edilmektedir. Ayrıca ücretli öğretmenler de rehberde “Geçici ehliyetli muallimler” olarak ifade edilmiş ve onlarla ilgili durumların da inceleneceğine dair bilgiler yer almıştır.

7- İlköğretim Müfettişlerinin Teftişi

BMNHE rehberine göre müfettiş “Maarif müesseselerinin vekalet namına en yüksek denetçisi mahiyetinde olup vazîfesini kısmen ikaz ve irşat olduğunu nazara dikkate alarak bir müessesede gördüğü noksanlar hakkında nokta-i nazarını müessese müdürüne bildirmekle beraber pek iyi ifa edilmiş vazîfeler karşısında vazîfedarları takdir etmeyi bilmelidir. Çünkü müfettişliği sadece kusur arayıcı olarak düşünmek doğru değildir. Bir müfettiş mürebbidir (eğitimci)” (1340, s. 21).

Eğitim sisteminde müfettişlerin görevlerini yerine getirebilmeleri için bazı yeterlikleri kazanmış olmaları gerekir. Teftiş sisteminde müfettişin yerini kendisine yasal olarak verilen görevler, görevleri yerine getirme süreçleri, oynadığı roller ve bu rolleri oynarken gösterdiği davranışlar belirler. Bakanlık ve ilköğretim müfettişlerinin görevleri yönetmeliklerde inceleme-araştırma, kurum ve ders teftişi, rehberlik-mesleki yardım ve yetiştirme, soruşturma olarak ifade edilmiştir (Taymaz, 1997, s. 43).

1909 tarihli 12 maddelik “Teftişât Hakkında Talimat”ta maarif müdürü emri altında bulunan müfettişlerin görevlerine dair hükümler yer almıştır. Buna göre mektep müfettişlerinin görevleri programa tamamıyla uyulup uyulmadığını araştırmak, müdür, öğretmen ve memurların, öğrencileri hakkında terbiye edip etmediğini kontrol etmek, okul binasının ve ders araç gereçlerinin durumunu

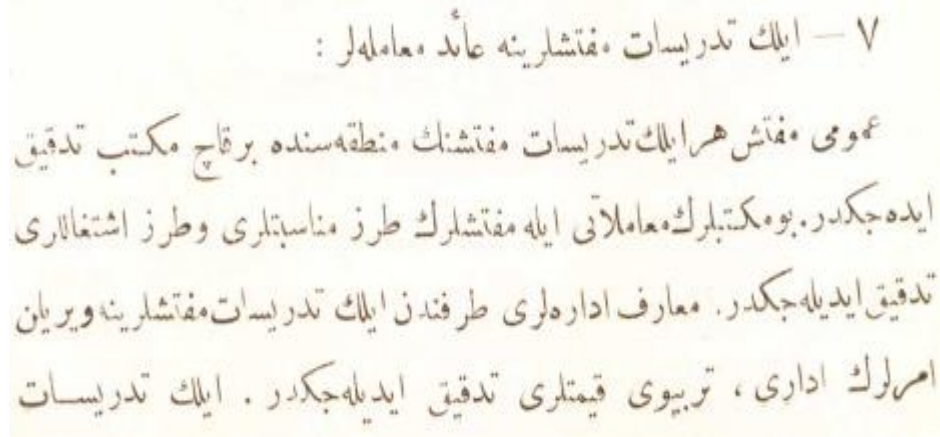
değerlendirmek, temizlik kurallarına özen gösterilip gösterilmediğine dikkat etmek, öğrenci sayılarındaki artış veya azalmayı tespit etmektir (Tümer Erdem, 2009, s. 68).

İl / İlçe Milli Eğitim Müdürlükleri Rehberlik ve Denetim Rehberinde (2022) müfettişlerin görevleri "Bakanlık teşkilatı ve personeli ile Bakanlığın denetimi altındaki her türlü kuruluşun faaliyet ve işlemlerine ilişkin olarak, usulsüzlükleri önleyici, eğitici ve rehberlik yaklaşımını ön plana çıkaran bir anlayışla, Bakanlığın görev ve yetkileri çerçevesinde denetim, inceleme ve soruşturma iş ve işlemlerini yapmak, sonuçlarını raporlamak; müfettiş yardımcılarının mesleki gelişimlerine katkı sağlamak; denetimler sırasında öğrenmiş oldukları ve görev emrinin dışında kalan yolsuzlukları Teftiş Kurulu Başkanına bildirmek, delilleri toplamak; Bakanlık Makamının ilgili emir ve onayları dâhilinde çeşitli konularda yurt içinde ve dışında araştırmalar yapmak, görevlendirildikleri komisyon, kurs, seminer ve toplantılara katılmak..." olarak sıralanmıştır. Ayrıca müfettişler tarafından hazırlanacak raporda dikkat edilecek hususlar aşama aşama ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

BMNHE adlı rehberde ise bu konu "İlk Tedrisat Müfettişlerine Ait Muameleler" başlığı ile verilmiştir. Bu bölümde müfettişin Bakanlık Müfettişi tarafından görev yeri, okul ve maarif idareleri ile ilişkileri, tutulacak kayıtlar, teftiş mahalline ait bilgilere sahiplik düzeyleri gibi konularda denetleneceği ifade edilmiştir.

Resim 8

İlk Tedrisat Müfettişlerine Ait Muameleler (BMNHE, 1340, s. 14)



"7- İlk Tedrisat Müfettişlerine Ait Muameleler:

Umumi müfettiş her ilk tedrisat müfettişinin muntikasında birkaç mektep tetkik edecektir. Bu mekteplerin muamelatı ile müfettişlerin tarz münasebetleri ve tarz iştigalleri tetkik edilecektir. Maarif idareleri tarafından ilk tedrisat müfettişlerine verilen emirlerin idari, terbiyevi kıymetleri tetkik edilecektir..."

Müfettişlerin teftişe ilişkin görev ve sorumluluklarını yerine getirip getirmediğine dair yapılacak denetime ilişkin ifadeler rehberde şu şekilde yer almıştır:

"İlk tedrisat müfettişlerinin ahlaki, tavırları, iktidarı, menşe-i meziyetleri derecesi, ilk tedrisat müfettişlerinin talimatnameleri mucibince tutmaya mecbur oldukları kayıtların tetkiki, buldukları muhitin maarifine ne dereceye kadar müessir oldukları. Muntikaları dahilindeki mektebin teftişi için ellerinde muntazam bir mesai programı olup olmadığı. Köy mekteplerini senede kaç defa teftiş ettikleri. Köyler hakkında nüfusu, coğrafyası, kültürü hakkında malumat sahibi olup olmadıkları, irşad vazifelerini yapıp yapmadıkları, muntikaları dahilindeki muallimlerin faaliyetlerinin derecelerine ve ahvali hususiye ve amelîyelerine vakıf olup olmadıkları, muntikaları dahilindeki gayrimüslim ecnebi mekteplerini teftiş edip etmedikleri. İlmi ve idari kıfayete haiz midirler? Mekteplerde numune dersleri veriyorlar mı? Müfettişler yalnız resmi vazifelerini resmi kesin hudutları dahilinde ifa ile mi yetiniyor, yoksa irşad ve tenvir (aydınlatma) işlerinde ek mesailer de var mıdır?..."

8- Azınlık Okulları ve Yabancı Okullarının Teftişi

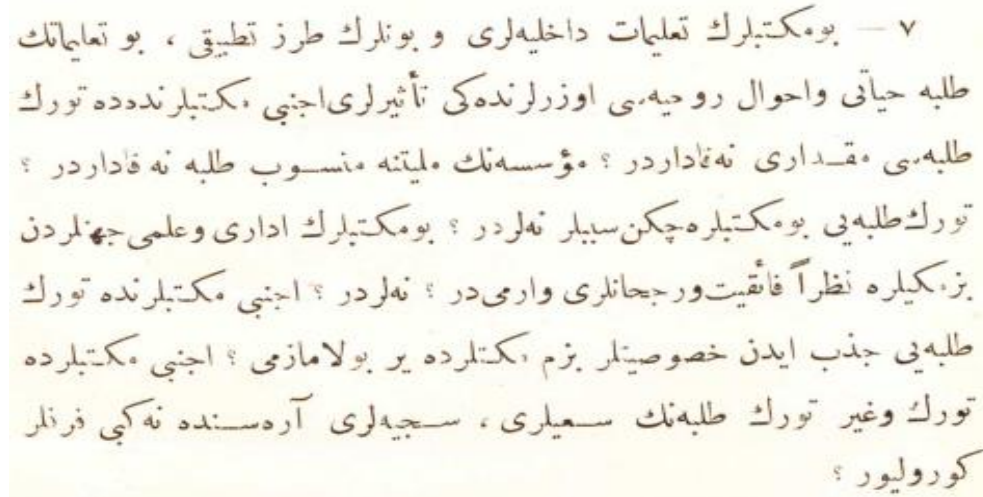
Osmanlı Devleti'nin benimsemiş olduğu millet sistemi ve hoşgörü anlayışı doğrultusunda Osmanlı topraklarında yabancı okulları çok sayıda açılmıştır. Bu okullar özellikle devletin zayıflamaya başlamasıyla misyonerlik faaliyetlerinin yapıldığı kurumlara dönüşmeye başlamıştır. Cumhuriyet öncesi dönemde Millet-i Gayrimüslime olarak geçen (Ermeni, Yahudi, Rum vb.) unsurlar kendi eğitim öğretim işlerinde tam bir serbestlik içinde bulunuyordu ve azınlıkların eğitimi denetlenmemektedir. Böyle denetimden yoksun bir eğitimde devletin siyasal birliğine ihanet eden öğrenciler yetişmiştir (Doğan, 2018, s. 324).

BMNHE rehberinde azınlık ve yabancı okulların teftişine ilişkin yönergeler "Ecnebi ve gayrimüslim mektepler" başlığı altında verilmiştir. Bu okulların iptidai derecede bulunanların ilk tedarikat müfettişleri tarafından denetleneceği belirtilerek teftiş konuları şu şekilde ifade edilmiştir:

- 1- Mektebin devam süresi, ruhsatnamesi, bu ruhsatnamenin eski veya yeni olduğu.
- 2- Ruhsatnamelerde isimleri ve hüviyetleri yazılı idare ve talim ve heyetlerinin şahıslarıyla yazılarındaki evrak uyumu.
- 3- Bu mekteplerin talebesinin miktarı, isimleri, milliyetleri, seneleri.
- 4- Ders müfredat programları, kitapları, Türkçeden ve tarih coğrafyadan talebenin müktesebatı tetkik edilecektir.
- 5- Türk ve gayrimüslim çocuklara karşı mektebin karşılıklı vaziyeti nedir? Çocukların eşya ilmi ve haberleri, sağlık raporları mektebin milli gelenekleri, dini, ahlakla ilgili hareketleri olup olmadığı.
- 6- Mektep binası, temizlik derecesi, imtihan işlemleri, şahadetnameler meselesi maarif idareleriyle işlemler ve yazışmalar, talimatname hükümlerine riayet dereceleri.
- 7- Bu mekteplerin talimat-ı dahiliyeleri ve bunların tetkik tarzları, bu talimatın talebe hayatı ve ahvali ruhiyesi üzerindeki tesirleri, ecnebi mekteplerinde de Türk talebesi miktarı ne kadardır? Müessesenin milliyetine mensup talebe ne kadardır? Türk talebeyi bu mekteplere çeken sebepler nelerdir? Bu mekteplerin idari ve ilmi cihetlerden bizimkilere nazaran üstünlükleri var mıdır? Nelerdir? Ecnebi mekteplerde Türk talebeyi cezbeden hususiyetler bizim mekteplerde yer bulamaz mı? Ecnebi mekteplerde Türk ve Türk olmayan talebenin başarıları, seciyeleri (karakterleri) arasında ne gibi farklar görülüyor?

Resim 9

Azınlık Okulları ve Yabancı Okullarının Teftişi (BMNHE, 1340, s. 16)



Günümüzde azınlık okullarının teftişinde uygulanacak standartların yer aldığı Azınlık Okulları Rehberlik ve Denetim Rehberinde okuldaki eğitim öğretim faaliyetlerinin "Millî Eğitimin Genel Amaçları" ile "Okulun Kuruluş Amacı" nı gerçekleştirecek yeterlikte olup olmadığının öncelikli olarak değerlendirileceği belirtilmiştir. Okulun eğitim öğretim ortamları, öğrenci işleri, personel işlerine yönelik denetim diğer devlet okullarda yapılan denetimle aynı olmakla birlikte ek olarak Özel Öğretim

Kurumları Yönetmeliğinin 50. maddesi doğrultusunda uygulama yapılacağı ifade edilmiştir. 50. madde şu şekildedir: "(1) Azınlık okullarında, seviyesine göre resmî okullarda okutulan dersler ve öğretim programları ile haftalık ders dağıtım çizelgelerinin uygulanması esastır. (2) Bu okullarda, ilgili ülkelerdeki müteakbil mevzuat ve uygulamalar da dikkate alınarak derslerden hangilerinin öğretiminin Türkçeden başka bir dille yapılabileceği Bakanlıkça kararlaştırılır. Bu derslerin çeşitlerinde ve programlarında yine aynı yolla değişiklik yapılabilir. (3) Türkçeden başka bir dilin öğretimi için izin verilen derslere ayrılacak haftalık ders saatine mukabil Türkçe okutulacak derslerin saati ve sayısı Bakanlıkça tespit edilir." Azınlık okullarında yönetici ve öğretmenlerin görevlendirilmesi işlemlerinin de aynı yönetmeliğin 25-28. maddeleri doğrultusunda yapılacağı ifade edilmiştir.

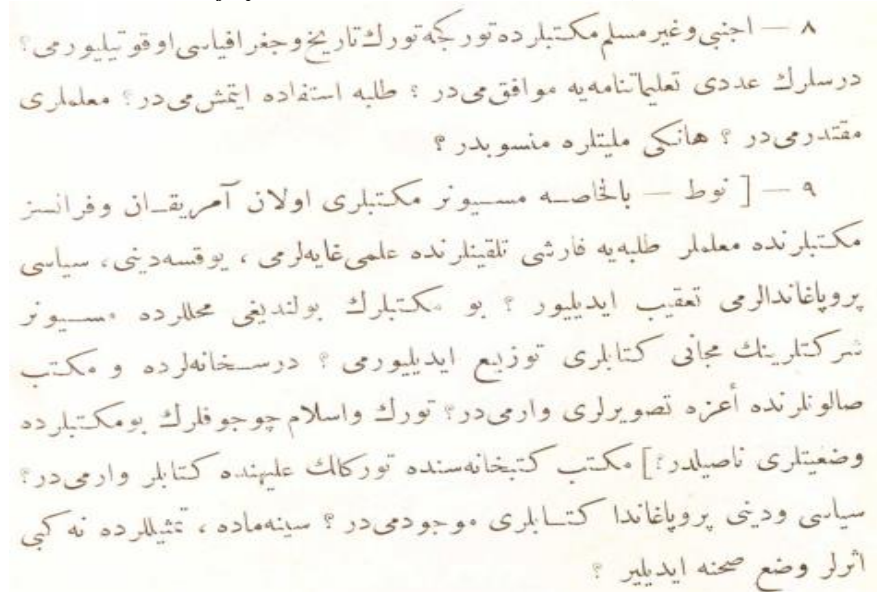
9- Özel Okulların Teftişi

Bu bölüm "Hususi Mektepler" adı altında verilmiş olup bir önceki bölüm olan "Ecnebi ve gayrimüslim mektepler" bölümünde yer alan ifadeler ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Özel okulların denetimine okulun açılması için gerekli evrakların incelenmesi ile başlanacağı, kurumun fiziki şartları, öğretim programları, personeli, verilen dersler, kullanılan kitaplar, bağlı buldukları bir cemiyetin olup olmadığı, kuruluşun açıldığı yer, okulun Maarif İdaresi ile ilişkileri vb. konularla teftişin yapılacağı görülmektedir.

Rehberde "Hususi milli mekteplerin tedris ve terbiyedeki vaziyetleri nasıldır? Mektep ciddi ve terbiye esasları üzerine mi müessesedir, yoksa bir ticarethane mahiyetinde midir?" ve "Bilhassa misyoner mektepleri olan Amerikan ve Fransız mekteplerinde muallimler talebeye telkinlerinde ilmi gayelerle mi, yoksa dini, siyasi propagandalar mı takip ediliyor? Bu mekteplerin bulunduğu mahallerde misyoner şirketlerinin kitapları ücretsiz dağıtılıyor mu? Dershanelerde ve mektep salonlarında aziz tasvirleri var mıdır? Türk ve çocukların bu mekteplerde vaziyetleri nasıldır? Mektep kütüphanesinde Türk'ün aleyhinde kitaplar var mıdır? Siyasi ve dini propaganda kitapları mevcut mudur? Sinemada, temsillerde ne gibi eserler sahneye koyuluyor?" ifadeleri bu kurumların denetimine özel önem verildiğini göstermektedir. Çünkü Osmanlı Devleti'nin devletin zayıflamaya başladığı yıllarda denetimin etkili bir şekilde yapılamamış olması dolayısıyla bu okullarda misyonerlik faaliyetlerinin yaygınlaşmaya başladığı bilinmektedir.

Resim 10

Özel Okulların Teftişinde Dikkat Edilecek Hususlar (BMNHE, 1340, s. 18)



“...8- *Ecnebi ve gayrimüslim mekteplerde Türkçe Türk Tarihi ve Coğrafyası okutuluyor mu? Derslerin adedi talimatnameye uygun mudur? Talebe istifade etmiş midir? Muallimleri muktedir midir? Hangi milletlere mensuptur?*”

9- *(Not: Bilhassa misyoner mektepleri olan Amerikan ve Fransız mekteplerinde muallimler talebeye telkinlerinde ilmi gayelerle mi, yoksa dini, siyasi propagandalar mı takip ediliyor? Bu mekteplerin bulunduğu mahallerde misyoner şirketlerinin kitapları ücretsiz dağıtılıyor mu? Dershanelerde ve mektep salonlarında aziz tasvirleri var mıdır? Türk ve çocukların bu mekteplerde vaziyetleri nasıldır? (Mektep kütüphanesinde Türk'ün aleyhinde kitaplar var mıdır? Siyasi ve dini propaganda kitapları mevcut mudur? Sinemada, temsillerde ne gibi eserler sahneye koyuluyor?...)*”

Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde ve Cumhuriyetin ilk yıllarında yapılan kanuni düzenlemeler ve yayımlanan yönergeler ile yabancı okullarda bazı iç denetim mekanizmaları geliştirilmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarında yabancı okullarla İlköğretim Genel Müdürlüğü ilgilenmiş; teftiş, müfredatın onaylanması, Türk kökenli öğretmenlerin ve ders kitaplarının kontrolü ve seçimi gibi sorumlulukları üstlenmiştir (Kılınç ve Orbay, 2018, s. 108).

TBMM hükümeti misyoner okullarının olumsuz faaliyetlerine karşı çok sıkı tedbirler içeren ve daha önce istenildiği gibi uygulanamayan “Özel Okullar Yönergesi”ni ısrarla yürürlükte tutmuş ve gelen pek çok talebi bu yönergeye bağlı olarak reddetmiştir. Uzun süren Lozan Görüşmeleri sonucunda görüşmelerde önemli bir başlık olan misyoner kurumları, Türk devletinin genel kurallarına uymaları şartıyla faaliyetlerine devam etme hakkı kazandılar ve Türk iç hukukuna tabi oldular. Atatürk dönemi Millî Eğitim politikasının özünü oluşturan ve 3 Mart 1924 tarihinde kabul edilen “Öğretimin Birleştirilmesi Kanunu (Tevhid-i Tedrisat Kanunu)” ile ülkede farklı isimler altında faaliyet gösteren bütün eğitim ve öğretim kurumlarının denetim altına alınması söz konusudur (Kılınç ve Orbay, 2018, s. 107).

BMNHE rehberine göre özel okullarının teftişinde dikkat edilecek hususlar şunlardır:

1- *Muntika dahilinde ne kadar hususi mektep vardır? Bunların ne kadarı Türk, ne kadarı gayrimüslim, ne kadarı ecnebi mekteptir? Bu mekteplerin tedrisat dereceleri nedir?*

2- *Ruhsatnameleri var mıdır? Hangi tarihlerde verilmiştir? Çok eski ise mevcut ve yeni şartlara göre yeniden verilmesi esbabı nedir? Bu ruhsatnameler tanzim olunurken talimatnamedeki bütün şartlar nazara dikkate alınmış mıdır? İhmal edilen şartlar varsa nelerdir?*

3- *Müesseseleri, müdür mesulleri muallim ve memurları arasında o zamandan şimdiye kadar değişme meydana gelmiş midir? Meydana gelmişse günü gününe maarif idarelerine bildirilmiş midir?*

4- *Mektep binası talebenin adediyle mütenasip midir? Temiz midir? Her türlü şartlara sahip midir? Gerekli dayanıklılığa sahip midir?*

5- *Mektep gayrimüslim ise mesul müdür ile müessesesi ve muallimlerin tezkireleriyle maarif idaresinde kayıtlı hüviyetleri uyumlu mudur? Ecnebi ise keza tabiiyyet ve hüsn-ü hal vesikalarıyla şahadetnameleri idare kaydıyla uygun mudur?*

6- *Hususi milli mekteplerin tedris ve terbiyedeki vaziyetleri nasıldır? Mektep ciddi ve terbiye esasları üzerine mi müessesedir, yoksa bir ticarethane mahiyetinde midir? Talebesi ne kadardır? Talebenin yaşları talimatnameye uygun mudur? Mektebin künye defterleriyle imtihan işlemleri muntazam mıdır? Mektep gayrimüslim ve ecnebi ise talebesi ne kadardır? Seneleri talimatnameye uygun mudur? Milliyet ve tabiiyyetleri nedir? Mektebin künye defterleri ile imtihan işlemleri nasıldır?*

7- *Hususi mekteplerin dahili talimatnamelerinin tetkiki.*

8- *Ecnebi ve gayrimüslim mekteplerde Türkçe Türk Tarihi ve Coğrafyası okutuluyor mu? Derslerin adedi talimatnameye uygun mudur? Talebe istifade etmiş midir? Muallimleri muktedir midir? Hangi milletlere mensuptur?*

9- *Gayrimüslim ve ecnebi mekteplerin maarif idareleriyle münasebetleri nasıldır? Mektepler maarif idarelerinin tebligatını kabul ve takip etmiş midir?*

10- *Gayrimüslim mektepler kiliselere ve patrikanelere mi, yoksa cemaat teşkilatına mı bağlıdır? Buldukları mahallerin gayrimüslim nüfuslarıyla uyumlu mudur? Değilse ihtiyaçlarından fazla mı noksan mıdır?*

11- *Gayrimüslim ve ecnebi mektepleri müstakil bir binada mıdır? Yoksa kilise avlularında veya içlerinde midirler? Evvelce inşasında müsaade edilen plan dahilinde midir? Sonradan genişletme*

yapılmış mıdır? Bu mekteplerin evvelki vaziyetleriyle şimdiki vaziyetleri arasında ne fark vardır? İnkışaf mı ediyor yoksa gerilemiş midir? Bunların sebepleri nedir?

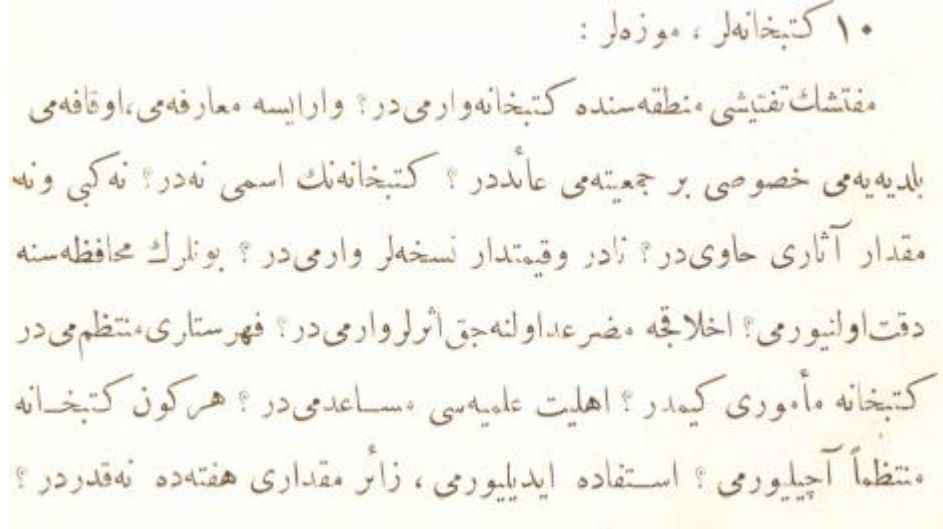
12- Maarif müfettişleri bu mekteplere dair sayım malumatı her sene bu mekteplerden talep edecekler ve teftişleri esnasında bu malumatın derce-i sıhhatini tetkik edeceklerdir.

10- Kütüphaneler ve Müzelerle İlişkin Teftiş

Okulda ve okulun bulunduğu çevrede mevcut bir kütüphanenin müzenin, eski eserlerin olup olmadığı ve varsa bu yapıların mevcut durumu ve yeterliklerinin müfettişler tarafından denetlendiği görülmektedir. BMNHE rehberinde denetimde dikkat edilecek noktalar "Kütüphaneler ve müzeler" başlığı ile verilmiştir. Bu bölümde kütüphanenin bağlı bulunduğu kuruluş, içindeki eserler ve kıymet dereceleri, kütüphane çalışanlarının yeterlikleri, kataloglama düzeni, ziyaretçi sayısı, demirbaş eşya kayıtları olarak ifade edilmiştir.

Resim 11

Kütüphaneler, Müzeler (BMNHE, 1340, s. 19)



"10-Kütüphaneler, müzeler:

Müfettişin teftiş muntkasında kütüphane var mıdır? Varsa maarife mi, vakfa mı, belediyeye mi hususi bir cemiyete mi aittir? Kütüphanenin ismi nedir? Ne gibi ve ne miktar eseri mevcuttur? Nadir ve kıymetli nüshalar var mıdır? Bunların muhafazasına dikkat olunuyor mu? Ahlakça uygun olmayacak eserler var mıdır? Fihristleri muntazam mıdır? Kütüphane memuru kimdir? Ehliyeti ilmiyesi müsait midir? Her gün kütüphane muntazaman açılıyor mu? İstifade ediliyor mu, ziyaretçisi haftada ne kadardır? Ayda ne kadardır? Kitaplar ve camekânlar ve kütüphane ve etrafı, bahçesi temiz midir? Ziyaretçilerin kütüphane hakkında daha fazla ne gibi arzu ve talepleri vardır? Kütüphane yoksa maarif idareleri bu hususta umumi kütüphanelerle küçük ölçekte halk kütüphaneleri, mektep kütüphaneleri oluşturulması düşünüyor mu? Bu kapsamda teşebbüsler olmuş mudur? Mıntika dahilinde basılan gazete ve mecmualar var mıdır? Halkın bu hususta kabiliyet dereceleri nedir? (Maarif kütüphanelerinin) demirbaş eşya defterleri de tetkik olunur."

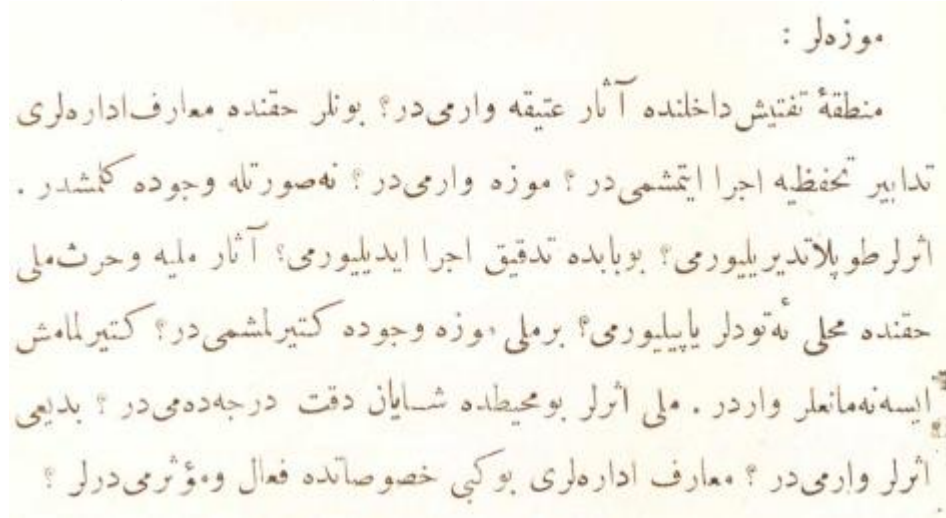
Müzelerle ilişkin cevap aranacak sorular ise şunlardır:

"Müzeler:

Mıntika teftiş dahilinde eski eserler var mıdır? Bunlar hakkında maarif idareleri koruma tedbiri icra etmiş midir? Müze var mıdır? Ne suretle vücuda gelmiştir. Eserler tapulattırılıyor mu? Bu konuda tetkik icra edilmiş midir? Milli eserler ve milli kültür hakkında mahalli etütler yapılıyor mu? Bir milli müze vücuda getirilmiş midir? Getirilmemiş ise ne engeller vardır? Milli eserler bu muhitte dikkate değer derecede midir? Bedii eserler var mıdır? Maarif idareleri bu gibi hususlarda faal ve etkili midirler?"

Resim 12

Müzeler (BMNHE, 1340, s. 20)



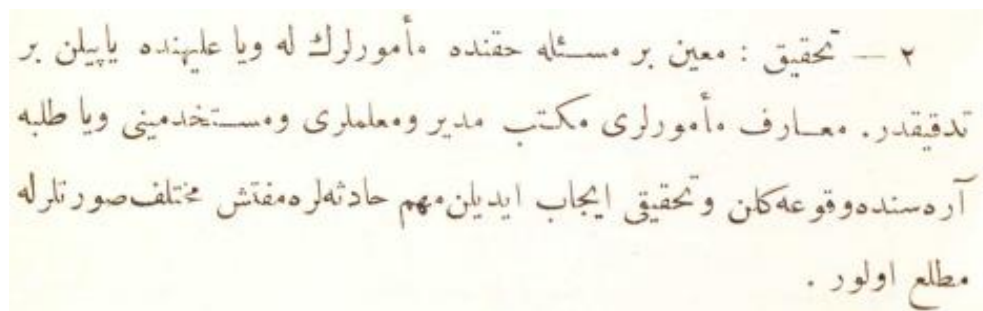
İlkokullar Rehberlik ve Denetim Rehberinde (2022) okul kütüphanelerinin denetlenmesine ilişkin fazla bir bilgi olmamakla birlikte okulun fiziki durumuna ilişkin yapılacak incelemeler sırasında okul kütüphanesinin de fiziki durumu, temizlik ve bakımı ile yeterlilik durumunun MEB Okul Kütüphaneleri Yönetmeliği doğrultusunda denetleneceği belirtilmiştir. Güncel rehberde müzelere ilişkin her hangi bir ifade bulunmamaktadır.

11- Bir Tahkikat Nasıl Yapılır?

Soruşturma, kamu görevlilerinin güven altına alınarak devlet işlerinin aksatılmadan yürütülmesinin ve huzur içinde çalışmanın sağlanması için disiplin hukukuna aykırı fiillerin doğrudan, ihbar, şikâyet veya diğer yollarla öğrenilmesi üzerine idari makamlar tarafından yürütülen iş ve eylemlerdir (Ada ve Baysal, 2020, s. 2). BMNHE adlı rehberde soruşturma ile ilgili olarak, "Belirli bir mesele hakkında memurların lehinde veya aleyhinde yapılan bir tetkiktir. Maarif memurları mektep müdürü ve muallimleri ve müstahdemini veya talebe arasında meydana gelen ve tahkiki icap edilen mühim hadiselerle müfettiş muhtelif suretlerle muttali (bilgi edinmiş) olur." ifadesi yer almıştır.

Resim 13

Tahkikat (BMNHE, 1340, s. 21)



Soruşturma, konusu ihbar, şikâyet veya teftiş esnasında karşılaşma ile belirlendikten sonra ilgili makamdan alınacak onay üzerine başlanır (Taymaz, 1997, s. 181). BMNHE rehberinde müfettişe soruşturma görevinin verilmiş şekillerine de değinilmiştir:

- *Vekaleti celile meseleden haberdar olur tahkikini emreder.*
- *Memurin-i Mülkiye Komisyonu vakıf olur tahkiki talebinde bulunur.*
- *Adresli ve imzalı açık bir ihbarname veya şikayetname tevdi edilir.*

- Teftiş sırasında müfettiş hadise ile ilgili bizzat bilgiler elde eder.
- Gazetelerin neşriyatıyla anlaşılır.

Soruşturma görevi verilen müfettişin memura isnad edilen suçun ehemmiyet derecesini ve o suçun okulun bulunduğu çevre ile alakasını dikkate alarak ya memura işten el çektirebileceği veya buna gerek görmeyerek tahkikatına devam edeceği ifade edilmiştir. Bundan sonra yapılması gerekenler de rehberde aşama aşama maddeler halinde yer almıştır.

Rehberdeki soruşturma faaliyetine ilişkin şu ifade de dikkate değer bulunmuştur: "Müfettişler tahkikat esnasında meselenin lehinde veya aleyhinde bulduklarını hissettirmemekle beraber hiçbir suretle şiddetli bir lisan kullanmayacak ve haşin tavırlar göstermeyecek hem memurun haysiyet durumunu hem de kendi vakar ve temkinlerini hüsn-ü muhafaza edeceklerdir."

Resim 14

Tahkikat Sırasında Müfettişin Tarafsızlığı (BMNHE, 1340, s. 24)

۱۲ — مفتش تحقیقات اثناسنده مسئله نك له ويا علمنده بولند قاريني احساس
ایتماکله برابر هیچ بر صورتله آجی شدتلی بر لسان استعمال و خشین طور لر اظهار
ایله میه جک هم . أمورک حیثیت موقعه سنی هم ده کندی وقار و تمکینلرینی
حسن محافظه ایده جکاردر .

Günümüzde ise müfettişler soruşturmayı gerektiren bir durumla karşılaştıkları zaman ya da konu ile ilgili kendilerine bir görev verildiğinde hemen soruşturmaya başlar, ifadeleri alır. Soruşturma süresince görevde kalması sakıncalı olanları geçici olarak işten el çektirir, konu ile ilgili başka deliller ve soruşturmalar varsa onları birleştirebilir. Tüm bunların sonunda suçun oluşup oluşmadığını, konuya ilişkin yaptırım önerisini ilgili birime bildirir (Ada ve Baysal, 2020, s. 9). Soruşturmalarla ilgili olarak müfettişe yol göstermesi için Teftiş Kurulu Başkanlığının <https://tkb.meb.gov.tr/www/inceleme-ve-sorusturma/kategori/27> adresinde rapor inceleme ve değerlendirme standartlarına, belge ve tutanak örneklerine yer verilmiştir.

12- İstatistik

BMNHE adlı rehberimizin son bölümü istatistik ile ilgili olup okulların sayısı, dersane yeterlikleri, öğrenci sayısı, devam çizelgeleri, okula devam etmeyen öğrenci sayısı, haftalık ders programları, okulların ödeneklerine ait istatistiki bilgilerin denetleneceğine dair ifadeler yer almıştır. Bu kapsamda yer alan ifade şu şekildedir:

Resim 15

İstatistik (BMNHE, 1340, s. 24)

۱۲ — ایستاتستیک :
۱ — هر مفتشک دوسیه سنده منطقه تفتیشی داخلنده تالی مکتبلر له دار المعلنین
و دار المعلناتلرک اداره و تعلیم هیئتلری اسملری و هویتلری ، طلبه سی مقدار ی ،
هفته لقی درس پروغراملری ، مکتبک تخصیصات سنویه سی حقدده احصائی معلومات
ایله بومکتبلرک هر آی و کالته ویرمک مجبوریتنده اولدقلری دوام ، تدریسات ،
مصارف جدوللرینک بر صورتی .
۲ — ایلك مکتبلر مقدار ی ، درسخانه لری عددی ، طلبه سی مقدار ی ،
مکتب خارجنده قالان چوجقلرک مقدار ی ، محلی نفوس جدوللری ، محلی خریطه
ایلك تدریسات مفتشلرینک آیلق مساعی جدوللری راپورلرینک صورتلری .

"12- İstatistik:

1- Her müfettişin dosyasında mütaka teftişi dahilinde tali mekteplerle Darümuallimin ve Darümuallimatların idare ve talim heyetleri isimleri ve hüviyetleri, talebesi miktarı, haftalık ders programları, mektebin senelik ödeneği hakkında sayım bilgileri ile bu mekteplerin her ay vekalet vermek mecburiyetinde oldukları devam, tedrisat, masraf cetvellerinin birer sureti

2- İlk mektepler miktarı, dershaneleri adedi, talebesi miktarı, mektep haricinde kalan çocukların miktarı, mahalli nüfus cetvelleri, mahalli harita ilk tedrisat müfettişlerinin aylık mesai cetvelleri raporlarının suretleri."

Sonuç ve Tartışma

Teftiş, eğitimin değerlendirme aşamasıdır. Teftiş, eğitim hizmetinin niteliğinin ortaya koyulması, gelişimi için atılması gereken adımların planlanması ve eğitimin her kademesinde görevli okul müdüründen öğretmene, memurdan hizmetliye kadar verilecek rehberlik hizmeti yoluyla eğitimin kalitesinin artırılması amacıyla yapılan tüm faaliyetleri kapsar. Anayasa'nın 42. maddesine göre eğitim ve öğretimin gözetimi ve denetimi devletin görevidir. 1739 Sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nun 56. maddesine göre ise bu görevden devlet adına Millî Eğitim Bakanlığı sorumludur. MEB Teftiş Kurulu Başkanlığı, Bakanlık teşkilatı ile bağlı kurum ve kuruluşlarının her türlü faaliyet ve işlemleri ile ilgili olarak rehberlik ve denetim, inceleme ve soruşturma işlerini yürütmektedir.

Teftiş ve denetim faaliyetlerinin geçerli ve güvenilir olması için kurum ve kurum çalışanlarından beklentilerin net bir şekilde belirlenmiş olması ve bu beklentilerden ilgililerin haberdar edilmesi gerekir. Bu kapsamda günümüzde MEB tarafından hazırlanan rehberlik ve denetim rehberlerinin basılı olarak veya dijital ortamda yayımlanması denetimde standart bir uygulamanın yapılmasını sağlamaktadır. Çalışmanın konusu olan 1340 (1924) tarihli "Bir Müfettiş Nasıl Hareket Etmeli?" adlı teftiş rehberi de dönemin teftiş ilke ve kriterlerini yansıtmaya bakımdan önemlidir. Rehberde okul binalarının fiziki koşulları, eğitim öğretim faaliyetleri, spor etkinlikleri, temizlik, düzen, tutulacak defter ve dosyalar vb. pek çok konu yer almıştır. Rehberde göre eğitim kurumuna girmeden yakın çevre şartları incelenerek teftişe başlanmakta, öğrenciye verilen her türlü hizmetin yeterliğinin belirlenen sorulara cevap aranarak suretiyle denetlendiği görülmektedir. Teftiş rehberi aracılığıyla, denetleme sırasında gözlemlenecek standartların belirlenmiş olması ülkenin her köşesinde yapılacak eğitimin kalitesini eşit şekilde yükseltmeye ve müfettişin keyfi denetim yapmasını engellemeye yönelik geçmişten gelen bir uygulama olup günümüzde de devam ettirildiği görülmektedir.

Rehberde, bugün sınıf yönetimi içeriklerinde yer alan sınıfa hâkim olma, dersi aktif ve katılımcı bir nitelikte sürdürme, öğrencilere verilecek görevler ve özenli takibi, sınıf ışık düzeni, materyallerin uygunluğu gibi ilkelere yer verilmesi ülkenin içerisinde bulunduğu koşullar itibari ile ileri bir düzeyde öğretim ortamının oluşturulmaya çalışıldığı ve dolayısıyla bu çaba doğrultusunda eğitim hizmetinin denetlendiği görülmektedir. Okulun gerçekten yaşamın ana unsuru, gerçek yaşama hazırlık bağlamında bütüncül olarak ele alındığı ve bu durumun teftiş sistemine de yansımış olduğu söylenebilir çünkü teftiş konuları arasında dış sağlığından okul dışında sergiledikleri davranışlara kadar bir kontrolün söz konusu olduğu görülmektedir. Ayrıca demokratik bir okul ikliminin oluşturulması, kültür, sanat ve spor etkinliklerine yönelik ifadelerin yer alması da günümüz eğitim teftişine yön veren notlar arasında sayılabilir.

Rehberde müfettişin görevinin yalnızca eksik bulmak olmadığı, öğretmeni, yöneticiyi ve yakın çevreyi aydınlatma ve rehberlik sorumluluğunun bulunduğu vurgulanmıştır. Günümüzde de teftişe dair bütün kaynaklarda ve Teftiş Kurulu Yönetmeliğinde müfettişlerin görev ve sorumlulukları araştırma, inceleme, kontrol etme, denetleme, rehberlik etme, yardım gibi eylemler olarak yer almaktadır. Çelebi ve Asan (2016) tarafından yapılan çalışmaya göre, Cumhuriyet'in ilk yıllarında daha çok geleneksel bir denetim anlayışının izleri görülmekle birlikte müfettişlerin rehberlik vazifesine önem verilmiştir.

Rehberde ayrıca müfettişin sahip olması gereken becerilerden özellikle iletişim becerisi üzerinde durulduğu görülmüştür. Müfettişin rehberlik vazifesinin etkililiği müfettişin sahip olduğu iletişim becerisine bağlı olarak değişebilmektedir. Gökçe ve Atanur Baskan (2012, s. 209) tarafından yapılan

çalışmada öğretmenler tarafından eğitim denetçilerinin iletişim becerilerinin çok yeterli bulunmadığı belirlenmiştir. Çalışmada öğretmenler, denetçilerin kendileriyle iletişim kurmak için çok istekli olmadıklarını bu durumun iletişim sürecini olumsuz etkilediğini ayrıca denetçilerin iletişimi hiyerarşik yapıyı koruyarak kurduklarını ifade etmişlerdir. Denetimde verimliliğin sağlanabilmesi için müfettişlerin iletişim konusunda kendilerini geliştirmeleri gerektiği düşüncesi her dönemde önemini korumuştur.

Osmanlı döneminden günümüze teftişe ilişkin belgeler incelendiğinde özellikle eğitimde yenilik hareketlerinin hızlandığı II. Meşrutiyet döneminde teftişin öneminin kavranması sonucu 1909 yılından itibaren ilk düzenlemelerin yapılmaya başlandığı görülmektedir. Teftiş mekanizmasında yer alan memurların görevlerine ve teftişin nasıl yapılacağına yönelik çıkarılan nizamname veya talimatnameler sayesinde de tüm imparatorlukta ortak bir denetim sistemi oluşturulmaya çalışılmıştır. Kurtuluş Mücadele'sinin verildiği yıllarda da eğitime verilen önem değişmemiştir. Millî mücadelenin en kritik döneminde Ankara'da yapılan Maarif Kongresi (1921) milli hareketin, milli eğitime verdiği önemi açıkça ortaya koymuştur. Bu ve bundan sonra eğitim alanında alınan kararlar ve yapılan düzenlemeler günümüz eğitim sisteminin alt yapısını oluşturmuştur. Cumhuriyet'in ilk yıllarında eğitim hizmetinin ayrıntılı olarak hazırlanan teftiş rehberleri ile denetlenerek ülkenin her yerinde eğitimde eşitliğin sağlanması ve denetimde keyfiliğin önüne geçilmesi hedeflenmiştir. Türk eğitim sisteminde teftiş ile ilgili uygulamalar köklü bir geçmişin izlerini taşımaktadır. Günümüzde Teftiş Kurulu Başkanlığı tarafından hazırlanan MEB denetim rehberlerinde bulunan teftiş konularının "Bir Müfettiş Nasıl Hareket Etmeli?" rehberinde de yer aldığı görülmektedir. Eğitim sisteminin verimli işleyişinin sağlanmasında denetime verilen önem geçmişten günümüze artarak devam etmektedir.

Kaynakça

- Akyüz, Y. (2013). *Türk eğitim tarihi*. Ankara: Pegem Yayınları.
- Bir müfettiş nasıl hareket etmeli?* (1340). Dersaadet: Matbaa-i Amire
- Arabacı, İ. B. ve (Malatya), M. E. M. İ. M. (1999). MEB Teftiş politikası (I) . *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 20 (20), 545-575. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kuey/issue/10376/126979>
- Baysal, N. ve Ada, S. (2015). *Dünden bugüne Türk eğitim sistemi ve yapısı*. Ankara: Pegem Akademi.
- Buluç, B.(1997). Türk eğitim sisteminde teftiş ve denetim alt sisteminin gelişim süreci. *Bilgi Çağında Eğitim Dergisi*, (Ekim, Kasım, Aralık), 27-30.
- Çelebi N. ve Asan, T. (2016). Cumhuriyetin ilk yıllarında eğitimde denetim anlayışı (1923-1946). *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4 (27), 18-31.
- Doğan, İ.(2018). *Türk eğitim tarihi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Gül, İ. (2020). *Türk eğitim sistemi ve okul yönetimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Gürsel, M., (2012), *Türk eğitim sistemi ve okul yönetimi, (Kavramlar, süreçler ve uygulamalar)*, Konya: Eğitim Kitabevi.
- Gökalp, S. (2021). *Etkin öğretmen teftişi*. Ankara: Berikan Yayınevi.
- Gökçe, D. ve Atanur Baskan, G. (2012). Eğitim denetçilerinin iletişim becerileri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 42, 200-211.
- Kılınç, M. ve Orbay, M. (2018). İlköğretim müfettişi Remzi Bey'in teftiş raporunda Merzifon Amerikan Okulu (1928-1929). *Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(4), 103-129.
- Konan, N., Bozanoğlu, B. ve Çetin, R.B. (2019). Milli Eğitim Bakanlığı teftiş politikalarına ilişkin okul yöneticileri ve öğretmen görüşleri. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 7(4), 1449-1474. doi: 10.14689/issn.2148-2624.1.7c.4s.7m
- MEB (2014). Okul Öncesi Eğitim ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliği. <https://www.mevzuat.gov.tr>

Karagözoğlu, A. ve Karagözoğlu, N. (2023). Cumhuriyet'in ilk yıllarında eğitimde teftiş: "Bir müfettiş nasıl hareket etmeli?" Teftiş rehberi örneği. *Çağdaş Yönetim Bilimleri Dergisi*, 10(1), 1-22.

MEB (2022). Azınlık Okulları (İlkokullar) Rehberlik ve Denetim Rehberi <https://tkb.meb.gov.tr/www/denetim-rehberleri/icerik/137>

MEB (2022). İl ve İlçe Milli Eğitim Müdürlükleri Rehberlik ve Denetim Rehberi <https://tkb.meb.gov.tr/www/denetim-rehberleri/icerik/137>

MEB (2022). İlkokullar Rehberlik ve Denetim Rehberi <https://tkb.meb.gov.tr/www/denetim-rehberleri/icerik/137>

MEB (2017). Teftiş Kurulu Yönetmeliği. <https://www.resmigazete.gov.tr>

Sarpkaya, R. (2021). Türk eğitim sisteminin amaçları ve temel ilkeleri. R. Sarpkaya (Ed.). *Türk eğitim sistemi ve okul yönetimi* (6. Baskı) içinde (ss. 1-29). Ankara: Anı Yayıncılık.

Sönmez, V. (2001). *Program geliştirmede öğretmen elkitabı*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Taymaz, H. (1997). *Eğitim sisteminde teftiş*. Ankara: Tapu ve Kadastro Vakfı Matbaası.

Tümer Erdem, Y. (2009). Osmanlı eğitim sisteminde teftiş. *Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 26, 55-92.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2005). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Problem Çözme Testi ve Dereceli Puanlama Anahtarı: Geliştirilmesi, Geçerlilik ve Güvenirlik Çalışması¹

Esmâ GÜLLÜ EGİN², Mehmet Akif SÖZER³

Öz

Bu çalışmanın amacı “ilkokul öğrencilerine yönelik problem çözme testi ve dereceli puanlama anahtarı” geliştirmek ve psikometrik özelliklerini belirlemektir. Araştırma nicel araştırma yöntemlerinden tarama türünde tasarlanmıştır. Araştırmaya 2021-2022 eğitim öğretim yılında Ankara ilinde öğrenim görmekte olan 105 ilkokul 4. sınıf öğrencisi katılmıştır. Problem çözme dereceli puanlama anahtarı Polya'nın problem çözme basamakları temelinde şekillendirilmiştir. Bu basamaklara, zamanı etkin kullanma ve alternatif çözüm önerisi sunma kriterleri de eklenerek bir puanlama anahtarı tasarlanmıştır. Problem çözme testi geliştirilirken de 4. Sınıf düzeyinde problem çözme kazanımları ekseninde 8 soru hazırlanmıştır. Araştırmada ölçeğin geçerliğini belirlemek amacıyla yapılan açımlayıcı faktör analizi sonucunda problem çözme testinin, araştırmada olması beklendiği gibi tek faktörden oluştuğu, maddelerin toplam varyansı açıklama oranının ise %81 olduğu görülmüştür. Ölçeğin güvenirliliğine ilişkin Cronbach alfa değeri .96'dır. Çok yüzeysel Rasch analizi sonuçlarına göre ölçeğin puanlayıcılar arası güvenirlilik değerlerinin eşit olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ölçeğe ilişkin yapılan analizler sonucunda 8 madde ve tek faktörden oluşan geçerli ve güvenilir bir ölçek elde edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Problem Çözme, Ölçek Geliştirme, Dereceli Puanlama Anahtarı

Problem Solving Test and Rubric: Development, Validity and Reliability Study

Abstract

The aim of this study was to develop “problem solving test and rubric for primary school students” and to specify its psychometric characteristics. The study was designed as survey research, which is one of the quantitative research methods. 105 4th grade primary school students who are studying in Ankara in the 2021-2022 academic year participated in the research. The problem-solving rubric was formed on the basis of Polya's problem solving steps. A rubric was designed by adding the criteria of using time effectively and offering alternative solutions to these 4 steps. During the development process of the problem solving test, 8 questions were prepared on the axis of problem solving achievements at the 4th grade level. As a result of the exploratory factor analysis carried out to determine the validity of the scale in the research, it was seen that the problem-solving test consisted of a single factor as expected in the research, and the rate of explaining the total variance of the items was 81%. The Cronbach alpha value for the reliability of the scale is .96. According to the results of the Many Facet Rasch Analysis, it is seen that the inter-rater reliability values of the scale are equal. As a result of the analysis of the scale, a valid and reliable scale consisting of 8 items and a single factor was obtained.

Keywords: Problem Solving, Scale Development, Rubric

Gönderim Tarihi (Received): 20.03.2023

Kabul Tarihi (Accepted): 30.04.2023

Araştırma Makalesi: Etik Kurul İzin Belgesi (Kurul Adı: Gazi Üniversitesi Etik Komisyonu Tarih: 25.03.2022 Sayı No: 322443)

² Öğretmen, Ankara İl Millî Eğitim Müdürlüğü, egullu38@gmail.com, ORCID No: 0000-0003-4717-7789

³ Prof. Dr., Gazi Üniversitesi, akif@gazi.edu.tr, ORCID No: 0000-0002-1291-4067

Giriş

Problem çözme, istenen bir hedefe varmak ya da sonuca erişmek amacıyla var olan veya olası sorunları, engelleri tanımlamayı, analiz etmeyi ve çözmeyi kapsayan bilişsel bir süreçtir. Problemi tanımlama, gerekli verileri toplama, potansiyel çözümleri üretme ve üretilen çözümleri değerlendirme, farklı çözümler arasından en uygun çözümü seçme ve uygulama, uygulanan çözümün sonucunu izleme ve değerlendirme gibi basamakları içerir (Polya, 1973). John Dewey problemi, insan zihnini karıştıran, insana meydan okuyan ve insan inancını belirsizleştiren şey olarak tanımlamaktadır. Bu tanımdan yola çıkıldığında, problem çözme de zihni karıştıran belirsizliklerin ortadan kaldırılması olarak düşünülebilir (Baykul, 2005). Lester (1994), problem çözmenin basit işlemleri hatırlama veya iyi öğrenilmiş prosedürlerin uygulamasından daha fazlasını içerdiğini, problem çözme yeteneğinin çok uzun bir süre içerisinde yavaş bir biçimde geliştiğini belirtmektedir. Günümüzde birçok alanda karşılaşılan problem durumlarına bireylerin çok daha gelişmiş ve üretken yorumlar getirebilmeleri gerekmektedir (Kertil, 2008).

Amerika’da Matematik Öğretmenleri Milli Konseyi (NCTM-National Council of Teachers of Mathematics) (1980), uzun zamandır problem çözmenin gücünü kabul etmekte ve gerçek problem çözme gücünün, sadece belirli beceriler ve kavramların değil aynı zamanda bunlar arasındaki ilişkilerin ve onları birleştiren temel ilkelerin bilgisine de sahip olmayı gerektirdiğini belirtmektedir. NCTM tarafından; problem çözme, akıl yürütme ve ispat, iletişim, ilişkilendirme ve temsil olmak üzere 5 süreç standardı ortaya konmuştur. Süreç standartları öğrencilerin kazanmaları ve kullanmaları gereken matematiksel bilgiye paralel süreçleri ifade etmektedir ve bu standartlar matematik öğretiminin bütün süreçlerini ve yöntemlerini belirleme rolü sebebiyle öğretimin tamamlayıcı bileşenleri olarak ele alınmaktadır (NCTM, 2000). Beş süreç standardından problem çözme, sadece matematik öğrenmenin bir amacı değil, aynı zamanda bunu yapmanın önemli bir yolu olarak tanımlanmakta ve matematik öğretim programının yalıtılmış bir parçası değil, tüm programın ayrılmaz bir bileşeni olarak ele alınmaktadır. Problem çözme standardının ifadeleri ise şu şekilde listelenmiştir (Van De Walle, Karp & Bay-Williams, 2014):

- Problem çözme aracılığı ile yeni matematiksel bilgiyi inşa etme,
- Matematikte ve başka bağlamlarda ortaya çıkan problemleri çözme,
- Problemleri çözmek için uygun stratejileri uyarlama ve uygulama,
- Matematiksel problem çözme süreçleri üzerinde derinlemesine düşünme ve kendini ayarlama.

Öğrenciler, çaba gerektiren karmaşık sorunlarla uğraşmak, onları formüle etmek ve çözmek için sık sık fırsatlara ihtiyaç duyarlar. Geliştirdikleri stratejileri başka problemlere ve diğer bağlamlara uygulayabilmeleri ve uyarlayabilmeleri için problem çözme sürecinde düşüncelerini yansıtmaya teşvik edilmelidirler. Öğrenciler, matematiksel problemleri çözerek, farklı düşünme yolları, sebat gösterme ve merak etme alışkanlıkları ile matematik derslerinin dışında karşılaşılabilecekleri yabancı durumlara karşı güven kazanırlar (NCTM, 2019). Ülkemizde İlkokul ve Ortaokul Matematik Dersi Öğretim Programında (MEB, 2018), 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu’nda belirlenmiş olan genel amaçlar ve temel ilkeler içinde şu ifadeler yer verilmektedir:

Öğrenci;

- Matematiksel okuryazarlık becerilerini geliştirebilecek ve etkin bir şekilde kullanabilecektir.
- Matematiksel kavramları anlayabilecek, bu kavramları günlük hayatta kullanabilecektir.
- Problem çözme sürecinde kendi düşünce ve akıl yürütmelerini rahatlıkla ifade edebilecek, başkalarının matematiksel akıl yürütmelerindeki eksiklikleri veya boşlukları görebilecektir.
- Matematiksel düşüncelerini mantıklı bir şekilde açıklamak ve paylaşmak için matematiksel terminolojiyi ve dili doğru kullanabilecektir.
- Matematiğin anlam ve dilini kullanarak insan ile nesnel arasındaki ilişkileri ve nesnelere birbirleriyle ilişkilerini anlamlandırabilecektir.
- Üstbilişsel bilgi ve becerilerini geliştirebilecek, kendi öğrenme süreçlerini bilinçli biçimde yönetebilecektir.
- Matematiği öğrenmede deneyimleriyle matematiğe yönelik olumlu tutum geliştirerek matematiksel problemlere öz güvenli bir yaklaşım geliştirebilecektir.
- Araştırma yapma, bilgi üretme ve kullanma becerilerini geliştirebilecektir.

Hiebert ve diğerlerine (1997) göre öğrenciler matematiği problem çözme sonucu öğrenirler. Matematiksel fikirler, problem çözme öncesinde öğretilmesi gereken ilkeler olarak değil, problem çözmenin bir ürünü olarak düşünülmelidir (Van De Walle, Karp & Bay-Williams, 2014). Polya'ya (1973) göre bir problemi çözme, bir ürün değil süreçtir. Bir problemi çözmek, yeni ve sıradan olmayan yol ile bilgiyi kullanmanın bir süreci ve yöntemidir. Polya'nın yaklaşımına göre problem çözmenin 4 temel basamağı vardır. Bunlardan ilki olan problemi anlama basamağında Polya öğrencilerin bir problemi çözmeden önce şu soruları sormaları gerektiğini ifade etmiştir:

- Problemi ifade ederken kullanılan tüm kelimeleri anlıyor muyum?
- Bilinmeyen nedir? Verilenler nelerdir? Durum nedir?
- Ne bulmayı ya da ortaya koymayı bekliyorum?
- Ortaya konan problem durumu bilinmeyi belirlemek için yeterli mi? Gereksiz ya da çelişkili bilgi var mı?
- Problemi kendi kelimelerimle ifade edebilir miyim?
- Problemi anlamama yardımcı olabilecek bir şekil veya şema düşünebilir miyim?
- Problem durumunu küçük parçalara bölerek ifade edebilir miyim?

İkinci olarak plan yapma basamağında öğrencilerin verilenlerle bilinmeyen arasındaki bağlantıyı bulmaları gerektiği ifade edilmiştir. Eğer doğrudan bir bağlantı bulunamazsa, yardımcı problemler kullanılabilir. Bu basamağın sonunda öğrencilerin tahmin ve kontrol, desen bulma, sistemli bir liste yapma, şekil çizme, olasılıkları eleme, daha basit bir problemi çözme, simetri kullanma, bir model kullanma, özel durumları hesaba katma, geriye doğru çalışma, doğrudan akıl yürütme, formül kullanma, denklem çözme gibi stratejilerden uygun olanları seçerek bir çözüm planı yapmaları gerekmektedir. Bu basamakta öğrencilerin şu soruları sormalarının plan yapma basamağında yardımcı olacağı belirtilmiştir:

- Bu probleme benzer bir problemi daha önce gördüm mü?
- Problemdeki bilinmeyen ile aynı veya benzer bir bilinmeyi olan bildiğim bir problem var mı?
- Bu problemle ilişkili ve daha önce çözülmüş bir problemin sonuçlarını ya da yöntemini kullanabilir miyim?
- Problemin bir bölümünü çözebilir miyim?
- Bilinmeyi belirlemeye uygun başka veriler var mı?
- Tüm verileri kullandım mı? Tüm koşulları dikkate aldım mı? Probleme dahil olan tüm temel kavramları dikkate aldım mı?

Üçüncü basamak planı uygulamadır. Bir önceki basamakta kullanılmasına karar verilen stratejiler üzerinden problemin çözümü için uygulama yapılır ve gerekirse strateji değiştirilir. Bu basamakta öğrenciler şu soruların cevaplarını aramaya dikkat etmelidir:

- Uyguladığım çözüm planının her adımını kontrol ettim mi?
- Adımların doğru olduğunu açıkça görebiliyor muyum?
- Bunun doğru olduğunu kanıtlayabilir miyim?

Son basamakta ise problemi çözmek için yapılanlar geriye dönük olarak incelenir, neler yapıldığına, hangi stratejilerin işe yaradığına ve hangilerinin çözüme götürmediğine göz atılır. Bu basamak, ileride karşılaşılabilecek problemleri çözmek için hangi stratejilerin kullanılacağına tahmin edilmesini sağlayacaktır. Geriye dönük inceleme basamağında öğrenciler şu soruların cevaplarını aramalıdır:

- Sonucu kontrol edebilir miyim?
- Farklı bir çözüm türetebilir miyim?
- Başka bir problem için elde ettiğim sonucu veya metodu kullanabilir miyim?

Literatürde hayatın farklı alanları için farklı biçimlerde tanımlanmış olan problem ve problem çözme için bu çalışma kapsamında matematik eğitimcileri tarafından genel kabul görmüş olan Polya'nın (1973) problem çözme basamakları benimsenerek, araştırmacı tarafından bir problem çözme testi ve problem çözme dereceli puanlama anahtarı geliştirilmesi hedeflenmiştir.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışmada, “ilkokul öğrencilerine yönelik problem çözme testi ve dereceli puanlama anahtarı” geliştirmek ve psikometrik özelliklerini belirlemek amaçlanmaktadır. Problem çözme her yaşta ve hayatın her alanında karşımıza çıkan bir olgudur. Küçük yaşlardan itibaren öğrencilerin matematiksel problem çözme becerisi üzerinde çalışılmakta ve buna yönelik pek çok içerik geliştirilmektedir. Problem çözmenin değerlendirilmesi ise becerinin gelişim sürecinin takibi açısından son derece önemlidir. Problem çözme, performansa yansıdığı zaman gözlemlenebilecek bir beceridir ve performansa dayalı durumların ölçülmesinde dereceli puanlama anahtarlarının kullanılması önerilmektedir. Analitik puanlama anahtarlarının kullanılması ise hem becerinin ölçülmesine hem de öğretmene ve öğrenciye süreçte iyi giden veya aksayan yönlerle ilgili ayrıntılı geri bildirim vermeye yarar. Bu bağlamda çalışmanın alanyazına, problem çözme becerilerinin belirlenmesine yönelik güncel ölçme aracı geliştirilmesi yoluyla katkı sunması beklenmektedir.

Yöntem

Araştırma Modeli

Bu araştırma ilkökul öğrencilerinin problem çözme becerilerinin belirlenmesine yönelik bir ölçek geliştirme çalışmasıdır. Araştırmada nicel araştırma türlerinden tarama modeli kullanılmıştır. Tarama modeli; kitlelerin özelliklerini betimlemeyi hedefleyen araştırmalardır ve araştırma konusu ile ilgili olarak “ne düzeyde, nasıl” gibi soruların cevaplandırılması amacıyla kullanılır (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz & Demirel, 2016).

Araştırma, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Etik Kurul Başkanlığının onayına sunulmuş 25.03.2022 tarih ve 322443 sayısı ile etik kurul onayı alınmıştır. Ardından Ankara İl Millî Eğitim Müdürlüğünden uygulama için gerekli izinler alınmıştır. Ayrıca araştırmanın çalışma grubunda yer alan öğrencilerin velilerinden çalışmaya gönüllü olarak katılmak istediklerine ilişkin izin belgesi alınmıştır. Mevcut araştırma süresince “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” çerçevesinde hareket edilmiştir.

Çalışma Grubu

Araştırmanın katılımcılarını 2021-2022 eğitim öğretim yılında Ankara ili Mamak ve Çankaya ilçelerinde öğrenim gören 9-10 yaşlarında 53’ü kız, 52’si erkek toplam 105 4. sınıf öğrencisi oluşturmaktadır. Stevens (1996), ölçek çalışmalarında örneklem büyüklüğünün sayısının ölçek maddelerinin sayısının 5-20 katı arasında olması gerektiğini ifade etmektedir. Araştırmada yer alan örneklem evreni temsil gücünü artırmak amacıyla, Ankara İl Millî Eğitim Müdürlüğünden alınan bilgiler ışığında alt-orta ve orta-üst sosyo-ekonomik düzeyi yansıtan Mamak ve Çankaya ilçelerindeki iki ilkökulda öğrenim gören öğrencilerden veriler toplanmıştır.

Veri Toplama Araçları

Polya’nın problem çözme basamakları, problemi anlama, çözüm planı yapma, planı uygulama ve geriye dönük inceleme yapma olmak üzere 4 aşamadan oluşmaktadır. Araştırmacı tarafından “Problem Çözme Puanlama Anahtarı” geliştirilirken bu 4 aşama ve davranışlar temel alınmış, ayrıca zamanı etkin kullanma ve alternatif çözüm önerisi sunma şeklinde iki aşama daha eklenerek 6 kriter temel alınarak bir puanlama anahtarı tasarlanmıştır.

Problem Çözme Testinin geliştirilmesinde ise, yukarıda sözü edilen 6 kriterin gözlemlenebileceği ve 4. sınıf düzeyinde matematik öğretim programı doğrultusunda öğrencilere kazandırılması planlanan, problem çözmeye yönelik 8 kazanım için 8 adet açık uçlu test sorusu oluşturulmuştur. Test soruları oluşturulurken PISA (Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı), TIMSS (Uluslararası Matematik ve Fen Eğilimleri Araştırması) gibi uluslararası düzeyde matematik ve problem çözmeye yönelik uygulamalarda kullanılan sorular 4. sınıf düzeyine göre uyarlanmıştır. Ayrıca alan uzmanları tarafından geliştirilmiş problemlere de yer verilmiştir.

Tablo 1

Matematik 4. Sınıf Öğretim Programında Yer Alan ve Teste Dahil Edilen Problem Çözme Kazanımları

Kaz. No	Kazanım Kodu	Kazanım İfadesi
1	M.4.1.2.4.	Doğal sayılarla toplama işlemini gerektiren problemleri çözer.
2	M.4.1.3.4.	Doğal sayılarla toplama ve çıkarma işlemini gerektiren problemleri çözer.
3	M.4.1.4.6.	Doğal sayılarla çarpma işlemini gerektiren problemleri çözer.
4	M.4.1.5.6.	Doğal sayılarla en az bir bölme işlemi gerektiren problemleri çözer.
5	M.4.1.7.2.	Kesirlerle toplama ve çıkarma işlemlerini gerektiren problemleri çözer.
6	M.4.3.1.4.	Uzunluk ölçme birimlerinin kullanıldığı en çok üç işlem gerektiren problemleri çözer.
7	M.4.3.2.3.	Şekillerin çevre uzunluklarını hesaplamayla ilgili problemleri çözer.
8	M.4.3.4.2.	Zaman ölçme birimlerinin kullanıldığı problemleri çözer.

Tablo 1’de belirtilen 8 kazanıma yönelik soruların Problem Çözme Testindeki sorularla eşleştirilmesi ve her bir sorunun kaynağı Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2

Test Sorularının Kazanımlarla Eşleştirilmesi

Soru No	Kazanım No								Soru Kaynağı
	1	2	3	4	5	6	7	8	
1	X								PISA 2015 problem çözme sorusundan uyarlanmıştır
2		X							Araştırmacı tarafından geliştirilmiştir
3			X						Van De Walle, Karp & Bay-Williams (2014)’den uyarlanmıştır (9. Bölüm s. 156)
4				X					Van De Walle, Karp & Bay-Williams (2014)’den uyarlanmıştır (9. Bölüm s. 158)
5					X				TIMMS 2011 matematik sorusu
6						X			Araştırmacı tarafından geliştirilmiştir
7							X		Araştırmacı tarafından geliştirilmiştir
8								X	PISA 2018 matematik sorusundan uyarlanmıştır

Araştırmacı tarafından geliştirilen 8 soruluk Problem Çözme Testi ve Problem Çözme Dereceli Puanlama Anahtarı; gözden kaçan ve ölçüğü amaçtan uzaklaştıran unsurların olup olmadığının tespit edilebilmesi amacıyla, sınıf öğretmenleri ve akademisyenlerden oluşan 9 uzmanın değerlendirmesine sunulmuş ve geri bildirimler doğrultusunda yeniden düzenlenmiştir. Örneğin sadece sözel soru ifadesi bulunan 6. soruya sorudaki hikâye durumunu anlatan bir görsel tasarlanarak eklenmiştir. Sorular taslak testte karışık olarak sunulmuşken, uzman görüşleri sonrasında öğretim programındaki kazanım sıralamasına göre sıralanmıştır.

Problem Çözme Dereceli Puanlama Anahtarı da Problem Çözme Testi ile eş zamanlı olarak uzman görüşüne sunulmuş ve uzmanlardan gelen dönütler doğrultusunda düzenlemeler yapılmıştır. Örneğin ölçekte “gibi” ifadesi kaldırılarak kişiye göreliğin önüne geçmek amacıyla kastedilen alternatifler açıkça yazılmıştır. Birbirine girişik ifadeler, ayrışan kısımları vurgulanarak yeniden düzenlenmiştir.

Uzman görüşleri doğrultusunda yapılan düzenlemenin ardından, hedef grubun özelliklerini taşıyan 4. sınıf düzeyindeki 10 öğrenci ile Problem Çözme Testinin ön pilot çalışması yapılmıştır. Sonrasında testin uygulanması için ön görülen sürenin uygunluğu, soruların anlaşılabilirliği, zorluk dereceleri, sayfa

tasarımı konularında ön pilot uygulamaya dahil edilen öğrencilerin görüşleri alınmıştır. Bu aşamada öğrencilerden gelen dönütler son derece anlamlı ve yol gösterici olmuştur. Örneğin bir öğrenci testin 2. sorusu olan “Çanakkale Boğazında sefere çıkan bir feribot en fazla 8 araba alabilmektedir. Bu feribotun 25 arabayı boğazın karşısına geçirebilmesi için kaç sefer yapması gerekir?” sorusuna “en az” ifadesinin eklenmesi gerektiğini ve bu sorudaki feribot ifadesinin tüm çocuklar tarafından anlaşılabilirliğini belirtmiştir. Bu yoruma göre soru “Çanakkale Boğazında sefere çıkan bir feribot en fazla 8 araba alabilmektedir. Bu feribotun 25 arabayı boğazın karşısına geçirebilmesi için en az kaç sefer yapması gerekir?” şeklinde düzeltilmiş ve soruya görsel eklenmiştir. Ön pilot uygulamadaki öğrenciler tarafından soruların anlaşılır olduğu, bazı soruların daha kolay bazılarının daha zor çözüldüğü ifade edilmiştir. Ön pilot uygulamaya dahil edilen on öğrenciden ikisi aynı zamanda bilim sanat merkezine devam etmektedir ve bu iki öğrenci bu tip sorulara aşina olduklarından bu soruları çözmekten keyif aldıklarını özellikle belirtmişlerdir.

Ön pilot uygulamadan alınan dönütlerle ikinci kez düzenlenen Problem Çözme Testinin pilot uygulaması, hedef grubun özelliklerine sahip 4. sınıf düzeyindeki 105 öğrenciyle gerçekleştirilmiştir. Testi uygun şekilde cevaplamadığı tespit edilen 6 öğrencinin verileri elenerek geriye kalan 99 öğrencinin cevapları üzerinden testin geçerliğini belirlemek amacıyla analizler yapılmıştır.

Verilerin Analizi

Çalışmanın verilerini analiz etmek amacıyla SPSS ve FACETS istatistik programları kullanılmıştır. Öncelikle matematik akademik başarı puanları ile problem çözme testinden elde edilen puanların korelasyonu hesaplanmış, ölçeğin faktör analizine uygunluğunun tespit edilebilmesi amacıyla KMO (Kaiser-Meyer-Olkin) katsayısı ve Bartlett küresellik testi uygulanmış, ardından ölçeğin yapı geçerliğini incelemek için temel bileşenler analizine dayalı açımlayıcı faktör analizi (AFA) yapılmıştır. Ölçeğin tümü için yapılan yapı geçerliği analizi sonucunda belirlenen alt yapıların iç tutarlılığı Cronbach alfa formülüyle hesaplanmıştır. Problem Çözme Testi puanlarının güvenilirliğinin tespit edilmesi için 99 öğrencinin testlere verdikleri cevaplar, biri alanında yüksek lisans derecesine sahip sınıf öğretmeni diğeri alanında doktora derecesine sahip matematik öğretmeni olmak üzere iki farklı puanlayıcı tarafından puanlandıktan sonra puanlayıcı güvenilirliğine ilişkin Çok yüzeyli Rasch analizi (Many Facets Rasch Measurement-MFRM) yapılmış, çaprazlanmış desen (Huebner & Lucht, 2019; Karakaya, 2022) kullanılmıştır.

Bulgular

Test puanlarının testin ölçtüğü özellikle ilişkili olduğu düşünülen başka bir ölçütle korelasyonu, puanların ölçüte dayalı geçerliğini gösteren bir kanıttır (Büyüköztürk vd., 2016). Bu amaçla problem çözme testi ile ilişkili olarak öğrencilerin matematik ders notları ölçüt olarak dikkate alınmıştır. Buna göre pilot uygulamaya dâhil olan her bir öğrencinin uygulama sonunda elde ettiği puanların şans eseri mi yoksa matematik dersi özelindeki başarı durumuna paralel mi olduğu incelenmiştir. Öncelikle elde edilen verilerin normal dağılım gösterip göstermediğini belirlemek için çarpıklık (Skewness) ve basıklık (Kurtosis) katsayıları incelenmiştir. Çarpıklık ve basıklık değerlerinin -1.5 ve +1.5 aralığında olması verilerin normal dağıldığını göstermektedir (Tabachnick & Fidell, 2013). Çalışmanın pilot uygulama aşamasına dahil olan öğrencilerin Problem Çözme Testi ve matematik ders notları ile ilgili betimsel istatistik sonuçları Tablo 3’te gösterilmiştir.

Tablo 3

Pilot Uygulama Grubu Problem Çözme Testi ve Matematik Ders Notları Betimsel İstatistik Değerleri

	Problem Çözme Testi	Matematik Dersi Notları
N	99	99
Ort.	127.20	3.64
Ss.	33.89	.84
Ranj	96	2
Minimum	94	3
Maksimum	190	5
Çarpıklık	.95	.78

Çarpıklık Std. Hata	.25	.24
Basıklık	-.74	-1.13
Basıklık Std. Hata	.48	.48

Tablo 3 incelendiğinde pilot uygulama grubunun Problem Çözme Testi ortalamasının 127.20 olduğu ve matematik ders notlarının ortalamasının ise 3.64 olduğu görülmektedir. Problem Çözme Testi ve matematik ders notları için çarpıklık ve basıklık değerleri ise Tabachnick ve Fidell'in (2013) referansına göre (-1.5 ve +1.5) normal dağılım sınırları içindedir. Ayrıca çalışmada öğrencilerin e-okul sistemi üzerinden alınan güncel matematik dersi notları ile problem çözme testinden elde ettikleri puanların korelasyonu hesaplanarak sonuçları Tablo 4'te gösterilmiştir.

Tablo 4

Problem Çözme Testi ile Matematik Ders Notları Arasındaki Korelasyon

	Problem Çözme Testi	Matematik Dersi Notları
Pearson Correlation	1	.770**
Sig. (2-tailed)		.000
N	99	99

** Korelasyon .01 düzeyinde anlamlıdır.

Tablo 4'e göre pilot uygulama verileri elde edilen öğrencilerin problem çözme testi sonuçları ile matematik ders notları arasında yüksek düzeyde pozitif korelasyon olduğu görülmektedir ($r = .770$, $p < .01$). Pilot uygulamaya dahil olan öğrencilerin genel matematik başarıları ile Problem Çözme Testinden elde edilen puanların birbirine paralel olduğu görülmüştür.

Testin puanlanmasında kullanılan, araştırmacı tarafından geliştirilmiş analitik puanlama anahtarı, öğrenci performansının çeşitli boyutları hakkında bilgi veren bir puanlama aracıdır. Bu şekilde öğrencilerin belirli bir alandaki güçlü ve zayıf yönleri hakkında tanıya yönelik bilgi sunabilmektedir. Bu tip puanlama anahtarları ölçülmek istenen her temel özellik için kendi ölçütleriyle puanlama yapabildiğinden bütünsel puanlama anahtarlarına göre daha geçerli ve güvenilir puanlama sonuçları vermektedir (Kutlu, Doğan & Karakaya, 2017). Puanlama anahtarında problem çözme becerisi 6 kriter bağlamında ele alınmış ve her kriter 0 ile 4 arasında puanlanmıştır. Bu durumda testin her maddesi her bir kriter bazında 0-4 puan, toplam puan bazında ise 0-24 puan arasında değerlendirilmiştir. 8 soruluk Problem Çözme Testinden alınabilecek en düşük puan 0 en yüksek puan 192'dir.

Her kriter altında yer alan basamaklara verilen puanlar ayrı ayrı ve toplam olarak değerlendirilmiş ve hata terimini dikkate alarak daha güvenilir sonuçlar sunabilmesi sebebiyle (Eşmekaya, 2019) temel eksenler analizine (principle axis factoring-PAF) dayalı açımlayıcı faktör analizi (exploratory factor analysis-AFA) ile ölçek yapısı incelenmiştir. Faktör analizi, aynı yapıyı veya niteliği ölçen değişkenleri bir araya toplayarak ölçmeyi en az sayıda faktör ile açıklamayı amaçlayan istatistiksel bir tekniktir (Büyüköztürk, 2006). Faktör analizi aynı zamanda maddelerin ortak bir faktör altında toplandığı düşünüldüğü durumlarda kanıtlayıcı analiz olarak da kullanılmaktadır. Faktör analizi yapılırken her bir test maddesi için dereceli puanlama anahtarındaki toplam puanlar ayrı ayrı ele alınmıştır.

Verilerin faktör analizine uygunluğunu değerlendirmede kullanılan iki istatistiksel ölçüm bulunmaktadır. Bunlar KMO (Kaiser-Meyer-Olkin) katsayısı ve Bartlett küresellik testidir (Büyüköztürk, 2006). KMO katsayısı, örneklem büyüklüğünün faktör analizine uygun olup olmadığını göstermektedir. Örneklem büyüklüğünün yeterli olması için KMO değerinin en az .60 ve üzerinde olması; Bartlett testinin de anlamlı ($p < .05$) olması gerekmektedir (Tabachnick & Fidell, 2013). Verilerin faktör analizine uygun olup olmadığını tespit etmek için yapılan inceleme sonucunda belirlenen KMO (Kaiser-Meyer-Olkin) ve Bartlett testi sonuçları madde toplam puanları bazında incelenmiştir (KMO = .781; Bartlett's statistic = (χ^2 (sd) = 16511.5 (28), $p = .000$). KMO değeri ve Bartlett istatistiği dikkate alındığında örneklem büyüklüğünün faktörleştirmeye uygun olduğu

sonucuna ulaşılmıştır. Maddelere ilişkin toplam puan bazında öz değerler ve açıklanan varyans oranları Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5

Faktörlere İlişkin Toplam Puan Bazında Özdeğerler ve Açıklanan Varyans Yüzdeleri

	Özdeğer	Açıklanan Varyans Oranı	Toplam Açıklanan Varyans Yüzdesi	Toplam Açıklanan Varyans Oranı
1	6.652	6.484	81.056	81.056
2	.670			
3	.338			
4	.190			
5	.112			
6	.024			
7	.011			
8	.003			

Extraction Method: Principal Axis Factoring

Maddelere ilişkin toplam puan bazında öz değerler ve açıklanan varyans oranlarına göre, 8 maddenin ölçeğin %81'ini açıkladığı görülmektedir.

Tablo 6

AFA Değerleri

Madde No	Faktör 1 Yük Değeri
Madde 1	.934
Madde 2	.925
Madde 3	.785
Madde 4	.738
Madde 5	.975
Madde 6	.927
Madde 7	.975
Madde 8	.913

EM: Principal Axis Factoring

Açımlayıcı Faktör Analizi sonuçlarına göre faktör yük değerlerini gösteren Tablo 6 incelendiğinde, ölçeğin beklendiği gibi tek faktörlü bir yapıda olduğu ve faktör yük değerlerinin .74 ile .98 arasında yüksek oranda toplandığı görülmektedir. Güvenilirlik katsayısının incelenmesinde en çok kullanılan yöntem olan Cronbach alfa katsayısı için testin bütününe bakılmıştır. Cronbach's alfa değerinin örneklem ve ifade sayısı ile birlikte yükselme eğilimi olması sebebiyle faktör düzeyinde sonuçlar daha hassas olacaktır (Yaşlıoğlu, 2017). Ölçeğe ait Cronbach alfa değeri Tablo 7'de sunulmuştur.

Tablo 7

Problem Çözme Testi Cronbach Alfa Değeri

	Cronbach Alfa Değeri
Problem Çözme Testi	.959

Tablo 7 incelendiğinde Problem Çözme Testi puanlarından elde edilen Cronbach alfa katsayısının .96 olduğu belirlenmiştir. Buna göre, elde edilen ölçümlerin güvenilirliğinin son derece yüksek olduğu söylenebilir.

Puanlama güvenilirliğini sağlamak için, aynı performans görevini farklı puanlayıcıların puanlaması (inter-rater reliability) ya da aynı görevi aynı puanlayıcının farklı zamanlarda puanlaması (intra-rater reliability) şeklinde uygulama yapılabilir (Gipps, 2011). Puanlayıcılar arasında uyumu yakalamak amacıyla belirli bir puanlama anahtarının kullanılması önemlidir. Bu sayede puanlayıcılar arası tutarlılık sağlanmış olur (Karakaya, 2022). Araştırmalar puanlama sırasında puanlayıcıların öğrencilerin bazı özelliklerinden etkilenme eğiliminde olduğunu göstermiştir. Örneğin iyi yazılmış ifadeler ve düzgün el yazısı puanlayıcıyı pozitif yönde etkilemektedir. Ayrıca puanlayıcının ve

öğrencinin cinsiyeti ve etnik özellikleri de önemlidir. Erkek puanlayıcıların erkek öğrencilere, kadın puanlayıcıların ise kız öğrencilere daha yüksek puan verme eğiliminde olduğunu gösteren araştırmalar bulunmaktadır (Gipps, 2011). Bu çalışmada bu durumları mümkün olduğunca bertaraf etmek amacıyla bazı önlemler alınmıştır. Puanlayıcı güvenilirliğini belirlemek amacıyla alan uzmanı biri kadın biri erkek olmak üzere iki farklı puanlayıcı problem çözme testlerini puanlamıştır. Öğrencilerin test kağıtlarında isimler kapatılmış ve sayısal kodlar yazılmıştır. Puanlama sırasında birinci soruya ilişkin tüm öğrencilerin cevapları puanlandıktan sonra ikinci soruya geçilmiştir, sekiz soru için aynı uygulama yapılmıştır. Her bir uzman puanlama anahtarındaki alt boyutlara göre puanlamayı bir excel tablo üzerinde yapmış, öğrenci kağıtlarına işaretleme yapılmamıştır. Araştırmada çok yüzeyli Rasch analizi öğrenci, puanlayıcı ve test maddeleri olmak üzere 3 yüzeyden oluşmaktadır ve çaprazlanmış desen kullanılmıştır. Çaprazlanmış desende bir yüzeyin tüm koşulları, diğer her yüzün tüm koşullarında gözlenir. Başka bir deyişle, tüm bireyler tüm maddeleri yanıtlar ve tüm puanlayıcılar da tüm bireyleri ve maddeleri puanlar (bxm_{xp}) (Huebner & Lucht, 2019).

Çok yüzeyli Rasch analizi, ayrı ayrı ve tüm puanlayıcılar için beklenen ve gözlenen uyum yüzdeleri hesaplanmaktadır. Performans değerlendirmede gözlenen ve beklenen uyumun birbirine yakın olması beklenmektedir (Karakaya, 2022). Çok yüzeyli Rash analizi sonucunda problem çöme testi için puanlayıcı güvenilirlik değerleri Tablo 8’de gösterilmiştir.

Tablo 8

Problem Çözme Testindeki Maddelerin Çok Yüzeyli Rasch Analizine Dayalı Kestirilen Puanlayıcı Güvenirlik Değerleri

Puanlayıcı	Gözlenen Uyum	Beklenen uyum	Rasch-Kappa	Standart Hata
Puanlayıcı 1	86.90	19.80	.830	.02
Puanlayıcı 2	86.90	19.80	.830	.02
Toplam Puan Bazında	86.90	19.80	.830	.02

Tablo 8 incelendiğinde, problem çözme testini puanlayan her iki puanlayıcının ve toplam puan bazında puanlayıcı güvenilirliği verilerinin birbirine eşit olduğu görülmektedir. Bu durum her iki puanlayıcının birbirine benzer puanlamalar yaptıklarını ve ölçümlere puanlayıcıdan kaynaklı bir varyans karışmadığını göstermektedir.

Çok yüzeyli Rasch analizi ile madde ve puanlayıcı yüzeyleri incelenmiştir. Analiz sonucunda Problem Çözme Testi için iki puanlayıcının 8 soruyu puanlamasının ardından ortaya çıkan kalibrasyon haritası Şekil 1’de, puanlayıcı yüzeyine ait ölçüm raporları ile ilgili bilgi ise Tablo 9’da sunulmuştur.

Şekil 1 incelendiğinde puanlayıcı 1 ile puanlayıcı 2’nin benzer katılık düzeyinde olduğu ve orta katılık düzeyine çok yakın olduğu görülmektedir. Maddelerin zorluğu değerlendirildiğinde en zor maddenin 7, en kolay maddenin ise 2 olduğu belirlenmiştir. Maddelerin zorluk dereceleri kolaydan zora sıralandığında 2, 6, 8, 5, 3, 4, 1 ve 7 şeklinde bir sıralama elde edilmektedir.

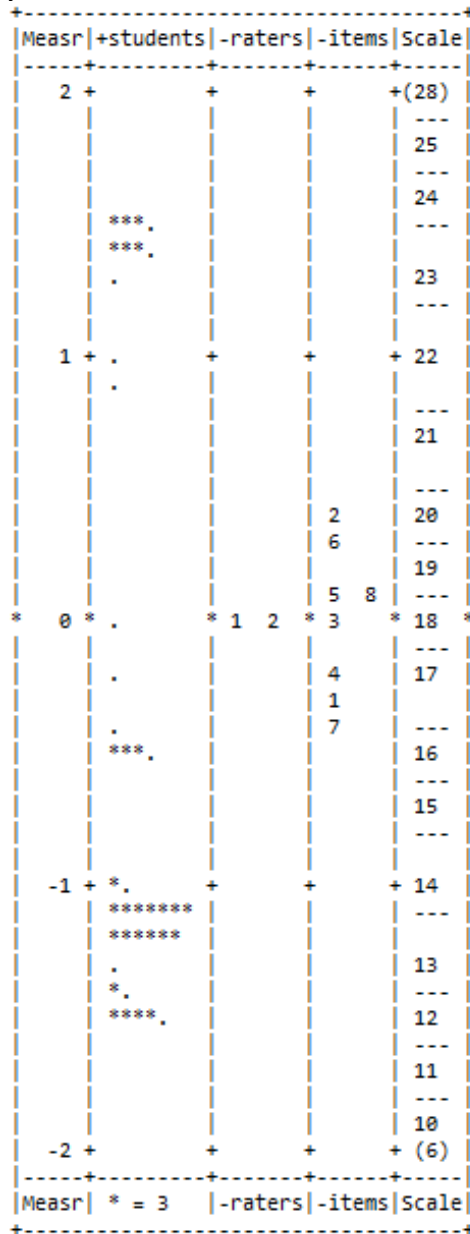
Tablo 9

Rasch Analizi Puanlayıcı Katılıkları

Puanlayıcılar	Katılık (logit)	Hata	Uyum içi ortalama kare değeri	Uyum dışı ortalama kare değeri
Puanlayıcı 1	.1	.02	1.00	1.04
Puanlayıcı 2	-.1	.02	1.05	1.12
Ortalama	.00	.02	1.02	1.08
Standart Sapma	.02	.00	.02	.04
Ayrırma İndeksi = .00	Güvenirlik = .00	$\chi^2 = 1.3$	sd = 1	p = .25

Şekil 1.

Rasch Analizi Sonucu Kalibrasyon Haritası



Tablo 9 incelendiğinde puanlayıcılara ilişkin logit ölçülerinin .1 ile -.1 olduğu görülmektedir. Puanlayıcıların katılık ve cömertliklerine ilişkin aralık .2 logittir. Uygunluk içi ve uygunluk dışı istatistiklerine ait ortalamalar sırasıyla 1.02 ve 1.08'dir. Buna göre, model veri uyumunu olumsuz etkileyen puanlayıcı bulunmadığı söylenebilir. Puanlayıcı yüzeyine ilişkin ayırma indeksi .00 ve güvenilirlik indeksi .00 olarak bulunmuştur. Bu değerlerin düşük olması puanlayıcıların yaptıkları puanlamaların aynı olduğunu göstermektedir. Elde edilen veriler, her iki puanlayıcının birbirine benzer puanlama yaptığını ve ölçümlere puanlayıcıdan kaynaklı bir varyans karışmadığını göstermektedir. Ayrıca ki-kare istatistiğinin ($\chi^2= 1.3$, $sd = 1$, $p>.05$) istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemesi puanlayıcılar arasında benzerliğin olduğunu bir diğer göstergesidir.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Matematik öğretiminde kullanılmakta olan soru, alıştırma ve problem gibi kavramlar zaman zaman aynı amaçla kullanılsa da Krulik ve Rudnick (1989) kavramlar arasındaki farkı net bir biçimde ifade etmiştir. Onlara göre soru, daha önce var olan bilginin hatırlanmasıyla çözülebilir. Alıştırma,

öğrenilmiş bir algoritmanın ya da becerinin tekrarlanmasını kapsar. Problem çözme ise daha önce edinilmiş bilgi ve becerilerin analiz edilmesi ve yeni duruma göre sentezlenmesiyle çözülebilir. Lesh ve Zawojewski (2007), bir şeyin problem çözme eylemi olarak değerlendirilebilmesi için kişinin/kişilerin bu şey üzerinde etkin biçimde düşünmesi gerektiğini ifade etmektedir. Bu ifadelerden yola çıkıldığında problem çözme üst düzey bir zihinsel aktivitedir ve ancak dışı vuruk bir performans sergilendiğinde diğerleri tarafından anlaşılabilir. Bu performansın ölçülmesinde ise etkili ölçme araçlarına ihtiyaç vardır. Bu çalışmada, ilkökul öğrencilerine yönelik problem çözme testi ve dereceli puanlama anahtarı geliştirmek ve psikometrik özelliklerini belirlemektir amaçlanmıştır. Bu kapsamda alt-orta ve orta-üst sosyo ekonomik düzeylerden 105 ilkökul 4. Sınıf öğrencisi ile uygulama yapılarak veriler toplanmıştır.

Araştırma kapsamında elde edilen verilerin analizinde ortaya çıkan bulgulara göre açıklayıcı faktör analizi sonucunda, problem çözme testi tek faktörden oluşmaktadır. Bu durum araştırmanın beklenen ve istenen bir sonucudur. Öz değerler ve açıklanan varyans oranlarına göre, 8 maddeden oluşan tek faktörün, ölçeğin %81'ini açıkladığı görülmektedir. Açıklanan varyansın yüksek olması ölçme aracının ilgili kavramı ne kadar iyi ölçtüğünün göstergesi olarak ele alınmaktadır. Tek faktörlü ölçeklerde açıklanan varyansın en az %30 olması ölçek için yeterli görülmektedir (Büyüköztürk, 2006). Sosyal bilimler alanında varyans oranlarının %40-%60 arasında olması yeterli görülmektedir (Tavşancıl, 2014). Ölçeğin güvenilirliğine ilişkin Cronbach alfa güvenilirlik katsayısı .96 olarak bulunmuştur. Bu durumda ölçeğin yüksek düzeyde güvenilir olduğu ifade edilebilir. Ölçekten alınabilecek puanlar 0-192 aralığındadır. Ölçek, öğrencilerin matematik dersi akademik başarıları ile doğru orantılı sonuçlar vermektedir. Öğrencilerden elde edilen veriler iki farklı puanlayıcı tarafından puanlanmış ve puanlayıcı güvenilirliğine ilişkin veriler analiz edilmiştir. Buna göre puanlayıcıların orta katılımda puanlama tutumu sergilediği ve ölçeğin puanlanmasında puanlayıcıdan kaynaklı bir varyans olmadığı görülmüştür. Ayrıca ölçek maddelerinin zorluk derecesine göre kolaydan zora 2, 6, 8, 5, 3, 4, 1 ve 7 şeklinde bir sıralama yapılabileceği ve soruların birbirine yakın zorluk düzeylerinde olduğu görülmüştür. Sonuç olarak bu çalışma kapsamında bulgulardan elde edilen sonuçlara göre "İlkökul Öğrencilerine Yönelik Problem Çözme Testi ve Dereceli Puanlama Anahtarı" geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olarak kullanılabilir.

Literatürde problem çözme becerisini ölçmeye yönelik geliştirilen çeşitli ölçme araçları bulunmaktadır. Bunların bazıları günlük yaşam problemleri veya sosyal problem çözme odaklıdır (Çekici, 2009; Oğuz & Köksal- Akyol, 2015; Özdiil, 2008; Yılmaz, 2016). Matematiksel problem çözmeye ilişkin geliştirilen ölçeklerin bazıları da farklı yaş gruplarına yönelik olarak tasarlanmıştır (Özpinar, 2012; Kaya, Arslan, Tadeu & Demir, 2013; Sarıkaya & Özgöl, 2015; Öztürk, Akkan & Kaplan, 2019; Gürsoy & Çeliköz, 2021). Bu çalışma ise ilkökul 4. Sınıf öğrencilerinin matematiksel problem çözme becerilerine odaklanmıştır. Benzer çalışmanın alt ve üst yaş aralıklarında denemesi, daha yüksek sayıda öğrencilerden oluşan çalışma gruplarıyla çalışmanın test edilmesi önerilmektedir. Bu çalışmaya dahil olan puanlayıcılardan elde edilen sonuçların aynı olması çalışmanın bir sınırlılığı olarak düşünülebilir. Bu sebeple puanlayıcı sayısının artırılarak, yaş, cinsiyet, kıdem, puanlama tecrübesi gibi özellikleri bakımdan farklılaştırılmış puanlayıcıların çalışmaya dahil edilmesi de bir diğer öneri olarak dikkate alınabilir.

Kaynakça

- Baykul, Y. (2005). *İlköğretimde matematik öğretimi 1- 5 sınıflar*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Büyüköztürk, Ş. (2006). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı* (6. Baskı). Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç-Çakmak, E., Akgün, Ö., Karadeniz, Ş., ve Demirel, F. (2016). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Çekici, F. (2009). *Problem çözme terapisine dayalı beceri geliştirme grubunun üniversite öğrencilerinin sosyal problem çözme becerileri, öfkeyle ilgili davranış ve düşünceler ile sürekli kaygı düzeylerine etkisi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

- Eşmekaya, E. (2019). Faktör analizi. *YBS Ansiklopedi*, 7(1), 24-35. https://ybsansiklopedi.com/wp-content/uploads/2021/02/eda_faktoranalizi-1.pdf
- Gipps, C. (2011). *Beyond testing (Classic Edition): Towards a theory of educational assessment*. Routledge.
- Gürsoy, S. E. ve Çeliköz, N. (2021). İlkokul İkinci Sınıf Öğrencileri İçin Problem Çözme Ölçeği geliştirme: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 15(36), 128-163. <https://doi.org/10.29329/mjer.2020.367.8>
- Hiebert, J., Carpenter, T. P., Fennema, E., Fuson, K., Wearne, D., Murray, H., Olivier, A. and Human, P. (1997). *Makingsense: Teaching and learning mathematics with understanding*. Portsmouth, NH: Heinemann.
- Huebner, A., and Lucht, M. (2019). Generalizability theory in R. *Practical Assessment, Research, and Evaluation*, 24(1), 5.
- Karakaya, İ. (2022). *Açık uçlu soruların hazırlanması, uygulanması ve değerlendirilmesi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Kaya, M., Arslan, S., Tadeu, P., and Demir, S. (2013). Problem Solving Scale (pss-tr): A study of validity and reliability of the Turkish version. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 106, 2125-2130.
- Kertil, M. (2008). *Matematik öğretmen adaylarının problem çözme becerilerinin modelleme sürecinde incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Krulik, S. and Rudnick, J. A. (1989). *Problem solving: A handbook for senior school teachers*. Upper Saddle River, NJ: Allyn and Bacon.
- Kutlu, Ö., Doğan, C. D. ve Karakaya, İ. (2017). *Ölçme ve değerlendirme performans ve portfolyoya dayalı durum belirleme*. Ankara: Pegem Akademi.
- Lesh, R. and Zawojewski, J. (2007). Problem solving and modeling. In F. K. Lester (Ed.) *Second handbook of research on mathematics teaching and learning* (pp. 763-804). Charlotte, NC: Information Age Publishing.
- Lester, F. K. (1994). Musings about mathematical problem solving researchs: 1970-1994. *Journal for Research in Mathematics Education*, 25(6), 660-675.
- MEB. (2018). *İlkokul ve ortaokul matematik dersi (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar) öğretim programı*. Ankara: TTKB
- National Council of Teachers of Mathematics (NCTM), (1980). *Agenda for action: Recommendations for school mathematics of the 1980s*. <http://www.nctm.org/standards/content.aspx?id=17278>
- NCTM (2019). *Executive summary principles and standards for school mathematics*. https://www.nctm.org/uploadedFiles/Standards_and_Positions/PSSM_ExecutiveSummary.pdf
- NCTM (2000). *Principals and standarts for school mathematics*. Reston, Va: National Council of Teachers of Mathematics Publishing.
- Oğuz, V. ve Köksal- Akyol, A. (2015). Problem Çözme Becerisi Ölçeği (PÇBÖ) geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 44(1), 105-122. <http://dx.doi.org/10.14812/cufej.2015.006>
- Özpınar, İ. (2012). *6-8. sınıflar matematik öğretim programında yer alan becerileri ölçmeye yönelik ölçek geliştirme çalışması* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Öztürk, M., Akkan, Y. and Kaplan, A. (2019). Reading comprehension, Mathematics self-efficacy perception, and Mathematics attitude as correlates of students' non-routine Mathematics problem-solving skills in Turkey. *International Journal of Mathematical Education in Science and Technology*, 51(7): 1042-1058. doi:10.1080/0020739X.2019.1648893
- Özgül, G. (2008). *Kişilerarası problem çözme becerileri eğitimi programının okulöncesi kurumlara devam eden çocukların kişilerarası problem çözme becerilerine etkisi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Polya, G. (1973). *How to solve it: a new aspect of mathematical method*. Princeton, N. J.: Princeton University Press.
- Sarikaya, İ. ve Özgöl, M. (2015). Üstün yetenekli lise öğrencileri için problem çözmeye yönelik algı ölçeği. *Üstün Zekâlılar Eğitimi ve Yaratıcılık Dergisi*, 2(2), 45-57. doi: 10.18200/JGEDC.2015214251

Güllü Egin, E. ve Sözer, M.A. (2023). Problem çözme testi ve dereceli puanlama anahtarı: Geliştirilmesi, geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Çağdaş Yönetim Bilimleri Dergisi*, 10(1), 23-35.

Stevens, J. (1996). *Applied multivariate statistics for the social sciences* (3rd Ed.). Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum.

Tabachnick, B. G. and Fidell, L. S. (2013). *Using multivariate statistics* (6th edition). United States: Pearson Education.

Tavşancıl, E. (2014). *Tutumların ölçülmesi ve SPSS ile veri analizi* (5. Baskı). Ankara: Nobel Yayıncılık.

Van De Walle, J. A., Karp, K. S., and Bay-Williams, J. M. (2014). *İlkokul ve ortaokul matematiği: gelişimsel yaklaşımla öğretim*. Nobel Akademik Yayıncılık.

Yaşlıoğlu, M. M. (2017). Sosyal bilimlerde faktör analizi ve geçerlilik: Keşfedici ve doğrulayıcı faktör analizlerinin kullanılması. *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 46, 74-85.

Yılmaz, E. (2016). *48-72 aylık çocuklara yönelik Sosyal Problem Çözme Becerileri Ölçeği'nin geliştirilmesi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Etik Beyan:“Problem Çözme Testi ve Dereceli Puanlama Anahtarı: Geliştirilme, Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması” başlıklı çalışmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamıştır ve veriler toplanmadan önce Gazi Üniversitesi Etik Kurulu’ndan 25.03.2022 tarih ve 322443 sayılı etik izin alınmıştır. Karşılaşılabilecek tüm etik ihlallerde Çağdaş Yönetim Bilimleri Dergisi Yayın Kurulu’nun hiçbir sorumluluğunun olmadığını, tüm sorumluluğun Sorumlu Yazara ait olduğunu ve bu çalışmanın herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiş olduğunu taahhüt ederim.